

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

Evidenčné číslo: 101002/I/2015/3533787819

**INDEX SOCIÁLNEHO ZDRAVIA
V PODMIENKACH SR**

Diplomová práca

2015

Bc. Natália Križanová

**EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
NÁRODOHOSPODÁRSKA FAKULTA**

**INDEX SOCIÁLNEHO ZDRAVIA
V PODMIENKACH SR**

Diplomová práca

Študijný program: Ekonomická teória a ekonomická žurnalistika

Študijný odbor: 6230 - Národné hospodárstvo

Školiace pracovisko: Katedra ekonomickej teórie

Vedúci záverečnej práce: Ing. Marián Vongrej, PhD.

Bratislava 2015

Bc. Natália Križanová

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....
(podpis študenta)

Pod'akovanie

Touto cestou by som chcela vzdať vd'aku Ing. Mariánovi Vongrejovi, PhD. za jeho odborné vedenie, ľudský prístup, pripomienky, cenné rady, ústretovosť a praktické usmernenia pri vypracovaní mojej predkladanej diplomovej práce.

ABSTRAKT

KRIŽANOVÁ, Natália: *Index sociálneho zdravia v podmienkach SR*. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Národohospodárska fakulta; Katedra ekonomickej teórie. – Vedúci záverečnej práce: Ing. Marián Vongrej, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2015, 77 s.

Cieľom záverečnej práce je preskúmanie Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky s akcentom na jednotlivé ukazovatele indexu. Charakterizuje meranie výkonnosti ekonomiky, hrubý domáci produkt v rámci 28 krajín Európskej únie a Slovenskej republiky, pozitíva a nedostatky hrubého domáceho produktu, alternatívne meratele hrubého domáceho produktu, ale aj Index sociálneho zdravia. Práca je rozčlenená do troch kapitol. Obsahuje 30 tabuliek, 8 grafov a 1 obrázok. Prvá kapitola je zameraná na charakteristiku hrubého domáceho produktu, jeho vývoju v Slovenskej republike, jeho pozitívam a nedostatkom, jeho alternatívnym ukazovateľom a charakteristike Indexu sociálneho zdravia. V ďalšej časti sa venujeme hlavnému cieľu a čiastkovým cieľom spolu s metodikou práce a metódami skúmania, vďaka ktorým sme sa dopracovali k dosiahnutiu stanovených cieľov. Záverečná kapitola sa zaoberá samostatnou analýzou Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky s dôrazom na jeho jednotlivé ukazovatele pomocou štruktúrovaného pozorovania. Táto kapitola je oporná časť našej diplomovej práce.

Kľúčové slová:

hrubý domáci produkt, ukazovateľ, alternatívne ukazovatele, index sociálneho zdravia, Slovenská republika, Štatistický úrad SR

ABSTRACT

KRIŽANOVÁ, Natália: *Index of Social Health in conditions SR*. – University of Economics in Bratislava. Faculty of National Economy; Department of Economics. – The head of thesis: Ing. Marián Vongrej, PhD. – Bratislava: NHF EU, 2015, 77 p.

Main target of our work is a review of the Index of social health in conditions of the Slovak Republic with the accent on individual indicators of index. It characterizes measuring the economic performance, gross domestic product within the 28 EU countries and the Slovak Republic, positives and weaknesses of gross domestic product, alternative indicators of gross domestic product, and the Index of social health too. The work is divided into three chapters. It contains 30 charts, 8 graphs and 1 picture. The first chapter focuses on the characteristics of the gross domestic product, its development in the Slovak Republic, its positives and shortcomings, its alternative indicators and the characteristic of the Index of social health. In the next section, we focus on the main target and partial targets with methodology; so that we arrived filling our assigned goals. The final chapter deals with the free-standing analysis of Index of social health in the Slovak Republic, focusing on individual variables using a structured observation. This chapter is a support portion of our diploma thesis.

Key words:

gross domestic product, indicator, alternative indicators, index of social health, Slovak Republic, Statistical Office of the Slovak Republic

Obsah

Úvod.....	10
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	12
1.1 Meranie výkonnosti ekonomiky.....	12
1.1.1 Hrubý domáci produkt.....	12
1.1.2 Metódy výpočtu HDP.....	14
1.1.3 Postavenie Slovenska v krajinách Európskej únie na základe HDP.....	15
1.1.4 Vývoj HDP v podmienkach Slovenskej republiky.....	16
1.1.5 Hrubý domáci produkt vykázaný v Slovenskej republike za rok 2013.....	17
1.1.6 Výhody ukazovateľa HDP.....	18
1.1.7 Nedostatky ukazovateľa HDP.....	18
1.1.8 Alternatívne ukazovatele HDP.....	20
1.2 Index sociálneho zdravia.....	23
1.2.1 Charakteristika Indexu sociálneho zdravia.....	24
1.2.2 Porovnanie sociálneho zdravia a ekonomického rastu.....	26
1.2.3 Dôležitosť Indexu sociálneho zdravia.....	26
2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania.....	28
3 Výsledky práce a diskusia.....	30
3.1 Dojčenská úmrtnosť.....	30
3.2 Zneužívanie detí.....	33
3.3 Detská chudoba.....	36
3.4 Samovraždy tínedžerov.....	38
3.5 Užívanie drog mladistvými.....	40
3.6 Predčasné ukončenie štúdia.....	42
3.7 Nezamestnanosť.....	44
3.8 Zdravotné poistenie.....	49
3.9 Priemerná týždenná mzda.....	51

3.10	Chudoba ľudí nad 65 rokov	53
3.11	Výška nákladov z dôchodku na zdravotnú starostlivosť osôb vo veku 65 a viac rokov.....	54
3.12	Vraždy	56
3.13	Smrteľné dopravné nehody spôsobené požitím alkoholu.....	59
3.14	Príjmová nerovnosť	60
3.15	Dostupnosť bývania.....	63
3.16	Nedostatok potravín.....	64
3.17	Záver z pozorovania ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky.....	65
	Záver	69
	Zoznam použitej literatúry	72

Úvod

Hrubý domáci produkt je základná makroekonomická veličina používaná na zisťovanie miery výkonnosti ekonomiky. Zobrazuje množstvo konečnej produkcie, ktorá sa vyrobí na území určitej krajiny bez ohľadu na to, kto je vlastníkom výrobných faktorov. Je to ukazovateľ, ktorého najdôležitejšia funkcia je porovnávanie ekonomickej výkonnosti medzi rôznymi štátmi.

HDP je merateľ, ktorý je dôležitý ako pre spotrebiteľov a firmy, tak aj pre vlády štátov a medzinárodné organizácie. Sledujú ho všetky medzinárodné organizácie od Svetovej banky až po ratingové agentúry.

Napriek tomu, že HDP je najzaužívanejší ukazovateľ ekonomickej výkonnosti, množstvo ľudí poukazuje na jeho nedostatky a spochybňuje ho. Demonštrujú nedostatok odrážania komplexných zmien týmto indikátorom v oblasti blahobytu spoločnosti. Hlavné nedostatky HDP sú vyjadrované ako zanedbávanie sociálneho hľadiska, opomínanie životného prostredia, ignorovanie čiernej ekonomiky a voľného času.

Reakcia na nedostatky hrubého domáceho produktu je vznik nových alternatívnych ukazovateľov, ktoré zahŕňajú v sebe indikátory kvality života, blahobytu spoločnosti, ale taktiež aj sociálne, ekonomické a environmentálne indikátory. Najznámejším alternatívnym merateľom je Čistý ekonomický blahobyť, ktorý však vychádza z HDP a dopĺňa ho o ďalšie činitele. K ďalším alternatívnym ukazovateľom môžeme zaradiť Právý ekonomický rozvoj, Index ľudského rozvoja, Index ľudského utrpenia, Index ekonomickej slobody, Index konkurencieschopnosti ekonomík, Index šťastnej planéty a mnohé ďalšie.

Dôležitým, v podmienkach Slovenskej republiky nie veľmi známym je Index sociálneho zdravia, ktorý vznikol v roku 1987. Vznik tohto indexu bol argumentovaný nedostatočnosťou zachytenia stavu sociálnych štruktúr prostredníctvom HDP. Index sociálneho zdravia je teda novým analytickým nástrojom, ktorý zachytáva celkovú kvalitu života. Skladá sa zo 16 sociálnych ukazovateľov, ktoré sú rozdelené do piatich kategórií.

Hlavným cieľom predkladanej diplomovej práce je preskúmanie Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky, ktorý nám objasní vývoj a dôležitosť jednotlivých ukazovateľov v Slovenskej republike, z ktorých sa index skladá, ale aj význam samotného indexu. Čiastkové ciele, ktoré budeme v našej práci rozoberať sú definovanie merania výkonnosti ekonomiky; definovanie hrubého domáceho produktu;

zašpecifikovanie metód výpočtu hrubého domáceho produktu; zistenie postavenia Slovenskej republiky v krajinách Európskej únie na základe hrubého domáceho produktu a zistenie vývoja HDP v podmienkach Slovenskej republiky; determinovanie výhod a nedostatkov ukazovateľa HDP; zašpecifikovanie jednotlivých alternatívnych ukazovateľov hrubého domáceho produktu; vymedzenie vzniku a charakteristík Indexu sociálneho zdravia; uvedenie jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia a ich rozdelenie do kategórií; porovnanie sociálneho zdravia a ekonomického rastu; a poukázanie na dôležitosť Indexu sociálneho zdravia.

Aby boli tieto zámery splnené, podrobne rozoberieme jednotlivé meratele Indexu sociálneho zdravia pomocou nami vytvorených tabuliek a grafov, ktoré vypracujeme na základe dát Európskeho štatistického úradu, Štatistického úradu Slovenskej republiky a ďalších štatistík rôznych inštitúcií.

Dielo je rozdelené na tri kapitoly a to na:

- Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí
- Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania
- Výsledky práce a diskusia.

Jednotlivé kapitoly obsahujú aj ďalšie podkapitoly. Úvodná kapitola sa venuje najmä charakteristike hrubého domáceho produktu, nedostatkom hrubého domáceho produktu, významu alternatívnych ukazovateľov HDP a jednotlivým alternatívnym ukazovateľom. V nie konečnom rade je pozornosť prvej kapitoly upriamená aj na charakteristiku Indexu sociálneho zdravia, ktorého jednotlivé ukazovatele sú rozobrané v záverečnej kapitole, a na porovnanie sociálneho zdravia a ekonomického rastu. Nasledujúca kapitola nám približuje hlavný cieľ, parciálne ciele, metodiku práce a metódy skúmania prostredníctvom ktorých sme naplnili či už hlavný zámer alebo parciálne zámery. Posledná kapitola sa zaoberá výlučne analýzou ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky a zhodnocovaní ich postavenia. Táto kapitola nám detailne priblíži dôležitosť jednotlivých sociálnych a ekonomických ukazovateľov rozpracovávaného indexu.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

1.1 Meranie výkonnosti ekonomiky

Meranie makroekonomickej výkonnosti ekonomiky vieme realizovať rôznymi metódami na základe rôznych agregátnych makroekonomických veličín. „Základnou makroekonomickou veličinou, ktorá sa používa na meranie výkonnosti ekonomiky, je veličina hrubý domáci produkt.“¹ Okrem neho sa často využívajú aj veličiny ako napríklad čistý domáci produkt, úspory, investície a celková spotreba. Práve hrubý domáci produkt je veličina, ktorá najčastejšie slúži k vykresleniu výkyvov ekonomiky a komparácie výkonnosti medzi jednotlivými krajinami.

1.1.1 Hrubý domáci produkt

Veličina hrubý domáci produkt utvára podmienky k už spomínanému analyzovaniu a hodnoteniu fundamentálnych problémov spätých s makroekonomickou rovnováhou, ale aj k analyzovaniu ekonomického rastu, zamestnanosti a kvality života. Hrubý domáci produkt vieme zadefinovať z vecného hľadiska ako súhrn konečných statkov (spotrebných a kapitálových) a služieb, ktoré boli vyprodukované a poskytnuté za určitý čas (obvykle rok) v určitej ekonomike. Nakoľko sa ukazovateľ hrubý domáci produkt vzťahuje na určitú ekonomiku, berie do úvahy územný princíp, a teda zobrazuje množstvo konečnej produkcie vyrobenej na území určitého štátu, bez ohľadu na to, kto je vlastníkom výrobných faktorov. „Z hodnotového hľadiska potom hrubý domáci produkt predstavuje trhovú hodnotu všetkých finálnych statkov a služieb vyprodukovaných na území danej krajiny.“²

Pri hrubom domácom produkte rozlišujeme reálny a nominálny hrubý domáci produkt. „Ak meriame a vyjadrujeme hodnotu výstupu v danom období v trhových cenách tohto obdobia, t. j. v bežných trhových cenách, hovoríme o nominálnom hrubom domácom

¹ LISÝ, J. 2010. Nedostatky a nedokonalosti merania výkonnosti ekonomiky. In *Makroekonomické aspekty cyklického vývoja európskych ekonomík v podmienkach znalostnej ekonomiky : Elektronický zborník príspevkov z vedeckého seminára* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2010, s. 1. ISBN 978-80-225-3139-9.

² LISÝ, J. 2010. Nedostatky a nedokonalosti merania výkonnosti ekonomiky. In *Makroekonomické aspekty cyklického vývoja európskych ekonomík v podmienkach znalostnej ekonomiky : Elektronický zborník príspevkov z vedeckého seminára* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2010, s. 1. ISBN 978-80-225-3139-9.

produkte.“³ Nominálny hrubý domáci produkt sa teda každým rokom mení v dôsledku zmien množstva vyprodukovaných a predaných statkov a služieb a v dôsledku zmien bežných trhových cien následkom inflácie. Nakoľko zmeny bežných trhových cien neodrážajú pri nominálnom HDP skutočné informácie o výkonnosti ekonomiky, využíva sa pri porovnávaní jednotlivých rokov reálny hrubý domáci produkt. Pri výpočte reálneho HDP sa stanovuje konkrétny rok a jeho ceny sa používajú na výpočet trhovej hodnoty hrubého domáceho produktu. „Ak vydelíme nominálny HDP reálnym HDP, dostaneme tzv. implicitný cenový deflátor. Ten vyjadruje mieru inflačného znehodnotenia HDP v danom roku.“⁴

Výkonnosť ekonomiky môžeme hodnotiť aj podľa toho, koľko z produkcie je schopná ekonomika vyprodukovať na jedného obyvateľa. „Miera výkonnosti ekonomiky opierajúca sa o počet obyvateľov danej krajiny sa nazýva HDP na jedného obyvateľa.“⁵ Dokážeme ho vypočítať tak, že si dáme do podielu celkový objem HDP a počet obyvateľov danej krajiny. Ukazuje nám akú veľkosť produktu ekonomiky by priemerne získal každý obyvateľ daného štátu, ak by sa hrubý domáci produkt proporcionálne rozdelil medzi všetkých obyvateľov krajiny. Pri HDP na jedného obyvateľa sa však jedná skôr o štatistický priemer ukazovateľa.

HDP ako ukazovateľ celkovej výkonnosti ekonomiky je dôležitý pri komparácii ekonomickej aktivity v rôznych časových obdobiach a slúži taktiež aj na komparáciu výkonnosti ekonomiky medzi rôznymi krajinami. Okrem toho „je jedným z meradiel výkonnosti ekonomiky, ktorý je užitočný na sledovanie schopnosti ľudí uspokojovať základné materiálne potreby, za účelom sledovania cyklických zmien v ekonomike ako celku“⁶.

Dlhodobo je hrubý domáci produkt považovaný ľuďmi za ústredný ukazovateľ ekonomického a sociálneho pokroku. Práve preto informácie o jeho výške a zmenách majú vplyv na správanie všetkých ekonomických subjektov. „Spotrebitelia a firmy si na základe tohto indikátora vytvárajú obraz o vývoji ekonomiky a rozhodujú sa o svojom spotrebiteľskom správaní alebo o nových investíciách. HDP je aj v centre pozornosti vlády

³ LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha : teoretické a praktické problémy*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2013. s. 18. ISBN 978-80-8078-588-8.

⁴ HONTYOVÁ, K. 2006. *Moderné prístupy k fungovaniu súčasných trhových ekonomík*. Bratislava : Vydavateľstvo ŠEVT, 2006. s. 16. ISBN 978-80-88707-74-5.

⁵ LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha : teoretické a praktické problémy*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2013. s. 12. ISBN 978-80-8078-588-8.

⁶ POLÁKOVÁ, Z. 2012. Nad rámec HDP – nové meradlá pre novú ekonomiku. In *International Scientific Conference for Doctoral Students and Young Researchers – EDAMBA 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonóm, 2012, s. 936. ISBN 978-80-225-3549-6.

a medzinárodných organizácií. Vývoj HDP je základný ukazovateľ, ktorý sledujú všetky medzinárodné organizácie od Svetovej banky, cez Medzinárodný menový fond až po ratingové agentúry.⁷ Na to ako sa vyvíja a mení hrubý domáci produkt sústredia svoju pozornosť aj rôzne druhy masových médií a prostredníctvom nich sa tieto informácie dostávajú do vedomia celej spoločnosti.

1.1.2 Metódy výpočtu HDP

Pri výpočte hrubého domáceho produktu poznáme tri metódy a to konkrétne:

- a) produkčnú (tovarovú) metódu,
- b) dôchodkovú metódu,
- c) výdavkovú (spotrebnú) metódu.

V produkčnej, inými slovami tovarovej metóde, tvoria hrubý domáci produkt všetky konečné statky a služby, ktoré boli vyrobené za určité časové obdobie (najčastejšie jeden rok) v ekonomike danej krajiny. Tieto statky a služby sú ocenené bežnými trhovými cenami, pričom do hrubého domáceho produktu sa nezahŕňajú medziprodukty. „Pri výpočte HDP pomocou tejto metódy sa všetky finálne statky a služby, ktoré sa za určité časové obdobie vyrobili na území daného štátu, vynásobia ich cenou a získané údaje sa agregujú.“⁸ V skutočnosti je ťažko rozoznať, či sa jedná o finálne statky a služby, alebo o medziprodukty. „V praxi (Štatistický úrad SR) sa táto metóda aplikuje tak, že sa spočítajú pridané hodnoty jednotlivých výrobcov + čisté dane z produkcie – subvencie.“⁹

Pri výpočte HDP pomocou dôchodkovej metódy sa berú do úvahy dôchodky, ktoré získavajú vlastníci výrobných faktorov. Patria sem hrubé mzdy, čisté úroky, renty z pôdy, dôchodky z prenájmu nehnuteľností, hrubé zisky firiem, dôchodky samostatne zárobkovo činných osôb, amortizácia a nepriame dane. Nepriame dane sú zahrnuté pri výpočte HDP touto metódou z dôvodu ich zahrnutia v cenách.

Hrubý domáci produkt pri výpočte výdavkovou metódou vieme vypočítať ako súčet výdavkov individuálnych subjektov pôsobiacich v danej ekonomike. „Ak sa pozeráme na ekonomiku ako na celok, dôchodky sa musia rovnať výdavkom. Zároveň pri výdavkovej

⁷ RUBISOVÁ, M. 2012. Merania výkonnosti ekonomiky a sociálneho blahobytu – alternatívne prístupy voči HDP. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 1. ISBN 978-80-225-3476-5.

⁸ LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha : teoretické a praktické problémy*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2013. s. 14. ISBN 978-80-8078-588-8.

⁹ MARTINCOVÁ, M. 2006. *Úvod do štúdia trhovej ekonomiky*. Bratislava : Vydavateľstvo ŠEVT, 2006. s. 64. ISBN 978-80-88707-82-0.

metóde sa vychádza z predpokladu, že peňažné výdavky vynaložené na nákup tovarov sa rovnajú hodnote týchto tovarov.“¹⁰ Na nákupe individuálnych zložiek HDP participujú 4 skupiny subjektov. Jedná sa o domácnosti, firmy, štát a zahraničie. Hrubý domáci produkt prostredníctvom výdavkovej metódy teda vieme vypočítať sčítaním výdavkov domácností na osobnú spotrebu tovarov a služieb (C), súkromných hrubých domácich investícií firiem (I), výdavkov štátu na nákup tovarov a služieb (G) a čistého exportu (NX). Pri výdavkoch domácností na osobnú spotrebu tovarov a služieb rozdeľujeme tieto výdavky na 3 množiny a to na výdavky krátkodobej spotreby (odevy, potraviny, nápoje), výdavky dlhodobej spotreby (elektronika, automobily, zariadenia) a na výdavky služieb (režijné výdavky). U súkromných hrubých domácich investíciách firiem hovoríme o tvorbe hrubého fixného kapitálu, zmene stavu zásob a výstavbe bytov a rodinných domov. Investície delíme na hrubé a čisté. Pod hrubými investíciami rozumieme obnovovacie investície spolu s čistými investíciami. Naopak pod čistými investíciami chápeme rozdiel medzi hrubými investíciami a odpismi. Výdavky štátu na nákup tovarov a služieb v sebe zahŕňajú výdavky na tovary nakúpené od súkromného sektora, výdavky na štátnych zamestnancov, výdavky na výstavbu ciest, ale aj výdavky na transferové platby. Pojem čistý export znamená rozdiel medzi exportom a importom.

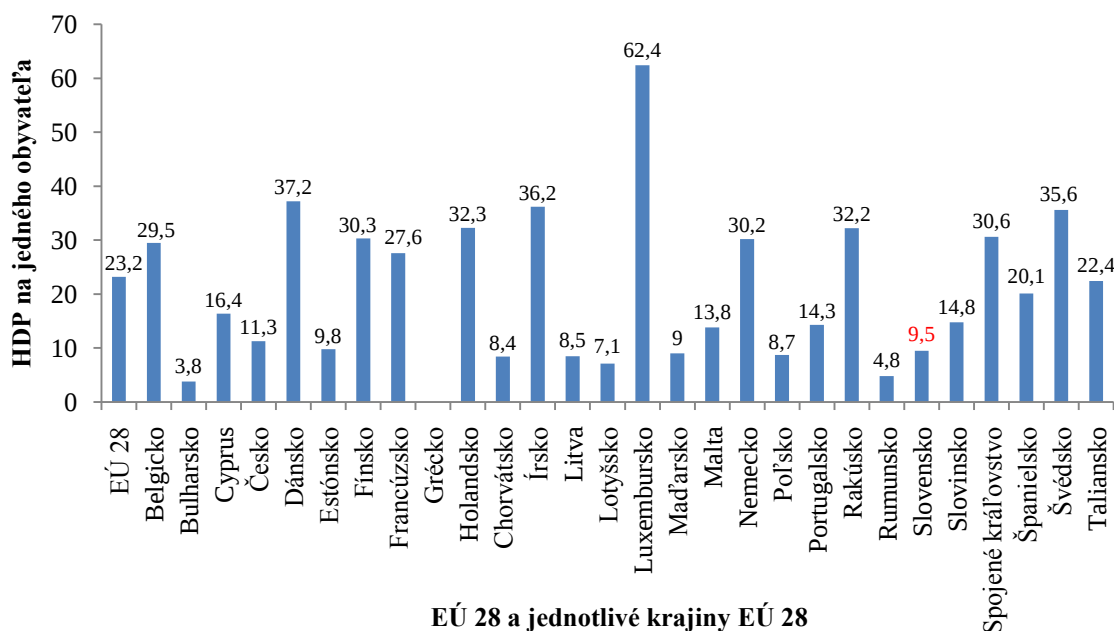
1.1.3 Postavenie Slovenska v krajinách Európskej únie na základe HDP

Pre získanie prehľadu, kde sa nachádza výkonnosť ekonomiky Slovenskej republiky, sme zvolili porovnanie reálneho hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa v 28 krajinách Európskej únie.

Z nasledujúceho grafu číslo 1 vidíme, že v roku 2013 reálny hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa krajín EÚ 28 bol 23 200 eur. 11 štátov z krajín EÚ 28 malo v danom roku vyšší reálny HDP na jedného obyvateľa ako bol priemer 28 krajín Európskej únie a 16 ich malo nižší. Dáta za Grécko neboli dostupné. Najvyšší reálny HDP na jedného obyvateľa mali krajiny ako Luxembursko, Dánsko a Írsko. Inverzne najhoršie sa umiestnili štáty Bulharsko a Rumunsko. Slovenská republika skončila na ôsmom mieste od konca s reálnym hrubým domácim produktom na jedného obyvateľa 9 500 eur.

¹⁰ LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha : teoretické a praktické problémy*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2013. s. 15. ISBN 978-80-8078-588-8.

Graf č. 1: Reálny hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2013 v tisícoch EUR ako štandard kúpnej sily

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *HDP na jedného obyvateľa – výročné dáta*. [cit. 2014-8-10]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

1.1.4 Vývoj HDP v podmienkach Slovenskej republiky

Pre nadobudnutie obrazu o vývoji hrubého domáceho produktu na Slovensku sme zvolili reálny hrubý domáci produkt na obyvateľa a percentuálnu zmenu reálneho hrubého domáceho produktu na obyvateľa vzhľadom na predchádzajúci rok.

Tabuľka č. 1: Vývoj reálneho HDP na obyvateľa v eurách a vývoj percentuálnych zmien reálneho HDP od roku 2009 do roku 2013 v prostredí Slovenskej republiky

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Reálny HDP na obyvateľa	8 600	8 900	9 200	9 400	9 500
Percentuálna zmena vzhľadom na predchádzajúci rok	-5,1	4,2	3,6	1,6	0,8

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *HDP na jedného obyvateľa – výročné dáta*. [cit. 2014-14-10]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>

V prvej tabuľke môžeme pozorovať, že výška reálneho hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa od roku 2009 po rok 2013 neustále rástla. Za toto obdobie vzrástol sledovaný ukazovateľ výkonnosti ekonomiky na Slovensku o 900 eur na osobu. Najvyšší nárast bol z roku 2009 na rok 2010 a z roku 2010 na rok 2011. Z roku 2012 na rok 2013 narástol reálny HDP na jedného obyvateľa o 100 eur. Ak sa pozrieme na

percentuálnu zmenu reálneho HDP na jedného obyvateľa vzhľadom na predchádzajúci rok môžeme vidieť, že v roku 2009 vykázala táto percentuálna zmena zápornú hodnotu, čo teda značí, že oproti roku 2008 reálny HDP na jednu osobu poklesol. Tento pokles bol zapríčinený najmä následkom globálnej hospodárskej krízy.

1.1.5 Hrubý domáci produkt vykázany v Slovenskej republike za rok 2013

V tejto podkapitole sa detailnejšie pozrieme na tvorbu hrubého domáceho produktu a jeho zložiek v Slovenskej republike v roku 2013. Taktiež sa budeme venovať aj hrubému domácemu produktu podľa zložiek výdavkov a teda výdavkovej metóde HDP.

Tabuľka č. 2: Tvorba hrubého domáceho produktu a jeho zložiek v roku 2013 na Slovensku v mil. eur bežných cien

Rok/ Ukazovateľ	2013
Hrubý domáci produkt	73 593,15
Produkcia	169 185,75
Medzispotreba	102 043,00
Pridaná hodnota	67 142,75
Čisté dane z produktov	6 450,40

Zdroj: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Tvorba hrubého domáceho produktu a jeho zložiek v mil. EUR bežných cien, indexy.* [cit. 2014-20-10]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Hrubý domáci produkt zobrazený v druhej tabuľke nadobudol v roku 2013 na Slovensku hodnotu 73 593,15 miliónov eur. Z toho pridaná hodnota získaná z rozdielu produkcie a medzispotreby bola 67 142,75 miliónov eur. Zvyšnú časť hrubého domáceho produktu (čisté dane z produktov) tvorili 6 450,40 miliónov eur.

Tabuľka č. 3: HDP merané výdavkovou metódou v roku 2013 na Slovensku v mil. eur bežných cien

Rok/ Ukazovateľ	2013
Konečná spotreba spolu	55 021,69
Tvorba hrubého kapitálu spolu	15 232,53
Saldo zahraničného obchodu	3 338,93
Hrubý domáci produkt	73 593,15

Zdroj: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Hrubý domáci produkt podľa zložiek výdavkov v mil. EUR bežných cien, indexy.* [cit. 2014-23-10]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Ako môžeme vidieť v tabuľke s číslom 3, najväčší podiel na hrubom domácom produkte v roku 2013 v Slovenskej republike predstavovala konečná spotreba. Opačne, najnižší podiel malo saldo zahraničného obchodu. Z dát Štatistického úradu SR vieme

skonštatovať, že najväčší podiel na konečnej spotrebe mala spotreba domácností – 40 994,50 miliónov eur. Nakoľko saldo zahraničného obchodu dosiahlo kladnú hodnotu, môžeme tvrdiť, že v roku 2013 na Slovensku bol vyšší vývoz ako dovoz.

1.1.6 Výhody ukazovateľa HDP

Meranie výkonnosti ekonomiky prostredníctvom HDP má viacero predností. Najväčšou výhodou je, že zjednodušuje medzinárodné porovnávanie ekonomickej výkonnosti krajín, nakoľko ho využíva prevažná časť jednotlivých štátov. K jeho pozitívam môžeme zaradiť aj to, že štatistické údaje nutné k výpočtu hrubého domáceho produktu vykazujú inštitúcie pôsobiace v konkrétnych krajinách, a preto nie je nutné čerpať informácie zo zahraničia. Okrem toho nám tento ukazovateľ zobrazuje aj počet pracovných miest, ktoré dokáže určitá ekonomika krajiny utvoriť.

Okrem výhod ukazovateľa hrubého domáceho produktu existujú aj jeho nedostatky, ktoré detailnejšie popisujeme v nasledujúcej podkapitole.

1.1.7 Nedostatky ukazovateľa HDP

Množstvo ekonómov, politikov a významných ľudí z oblasti vedy stále častejšie upozorňuje na nedostatky a nezreteľnosti hrubého domáceho produktu. Okrem toho ho robia aj pochybným. Spochybňujú ho najmä ako veličinu, ktorá je schopná merať bohatstvo a blahobyt. Samotné HDP ako ukazovateľ výkonnosti ekonomiky danej krajiny je kritizované niekoľko desiatok rokov. Kritizovanie hrubého domáceho produktu nemá korene len v tom, že nie je primeranou veličinou na zisťovanie miery blahobytu a socioekonomického rozvoja verejnosti, ale nereflektuje ani výkonnosť reálnej ekonomiky.

„Poznatky a skúsenosti ekonomickej teórie a praxe vo vyspelých trhovách ekonomikách aj u nás naznačujú, že posudzovať výkonnosť a vyspelosť ekonomiky pomocou ukazovateľa hrubý domáci produkt môže niekedy znamenať veľké nepresnosti a značné zjednodušenie. Často sa automaticky predpokladá, že keď rastie HDP, rastie aj ekonomický blahobyt obyvateľstva. Ukazuje sa však, že dynamika vývoja HDP neodráža

komplexne zmeny vo vývoji blahobytu občanov.¹¹ Je to z toho dôvodu, že niektoré ekonomické aktivity nie sú uskutočňované prostredníctvom trhu a taktiež aj z dôvodu, že podaktoré komponenty HDP nesmerujú k zvyšovaniu individuálneho blahobytu.

Metódy, ktoré boli doteraz využívané na zisťovanie ekonomickej výkonnosti krajiny nebrali dostatočným spôsobom do úvahy náklady na životné prostredie, riziká spojené so špekuláciami, ani problémy spojené s morálkou. „V skutočnosti HDP zakrýva, ignoruje základné aspekty ekonomickej a sociálnej pohody obyvateľov, rovnako ako aj významné sociálne a environmentálne problémy a budúci blahobyť.“¹²

„V roku 2008 na podnet francúzskeho prezidenta N. Sarkozyho vznikla Komisia vedená laureátom Nobelovej ceny Stiglitzom s cieľom identifikovať problematické miesta HDP a navrhnúť optimálnejšie meradlá ekonomickej výkonnosti a sociálneho pokroku. Komisia v svojej správe nenavrhne jeden ukazovateľ, ale poskytuje námety na zlepšenie merania HDP, napr. zahrnutie rozdeľovania dôchodkov, ohodnotenie práce v domácnosti a voľného času.“¹³

K nedostatkom ukazovateľa HDP môžeme priradiť nasledovné:

- HDP je veličinou, ktorá sa zaoberá produkciou a nie blahobytom získaného za pomoci spomínanej produkcie;
- HDP neberie do úvahy sociálne hľadiská, ako napríklad chudoba, zdravotný stav, materiálne a príjmové nerovnosti;
- HDP nezohľadňuje problémy spojené so životným prostredím, ako napríklad: kvalita vody, kvalita ovzdušia, znečisťovanie životného prostredia;
- HDP si nevšíma čiernu ekonomiku, tieňovú ekonomiku, ani voľný čas.

Najväčšie úskalia brániace schopnosti HDP byť dokonalým a efektívnym makroekonomickým merateľom výkonnosti ekonomiky a blahobytu môžeme definovať nasledovne:

- neuznávanie hodnoty voľného času, ktorá zvyšuje naše vnútorné sebauspokojenie a substituie prácu;

¹¹ LISÝ, J. 1999. *Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 1999. s. 55. ISBN 80-88715-55-5.

¹² POLÁKOVÁ, Z. 2012. Nad rámec HDP – nové meradlá pre novú ekonomiku. In *International Scientific Conference for Doctoral Students and Young Researchers – EDAMBA 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonóm, 2012, s. 936. ISBN 978-80-225-3549-6.

¹³ MUCHOVÁ, E. 2012. Nové prístupy k meraniu blahobytu a výkonnosti. In *Sociálny rozvoj a kvalita života v kontexte makroekonomickej nerovnováhy* [CD-ROM]. Bratislava : Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity – Katedra sociálneho rozvoja a práce, 2012, s. 396. ISBN 978-80-225-3398-0.

- nezahŕňanie nepeňažných transakcií, ako napríklad starostlivosť o rodinných príslušníkov;
- meranie dôchodku vytvoreného v krajine, namiesto merania dôchodku, ktorý zostane jednotlivým ekonomickým subjektom v danej krajine;
- zahŕňanie položiek, ktoré nepodporujú blahobyt ľudí;
- neuznávanie sociálnych nákladov;
- ignorovanie netrhových aktivít;
- neuznávanie sociálnych a environmentálnych hľadísk a problémov;
- ignorovanie šedej a čiernej ekonomiky.

„V súvislosti s kritikou používania ukazovateľa HDP v praxi začali ekonómovia aj odborníci z iných vedných oblastí predkladať návrhy ukazovateľov úrovne rozvoja štátov, ktoré by mali ambíciu nahradiť alebo doplniť používanie ukazovateľa HDP. Viacerí autori označujú tieto ukazovatele ako „alternatívy k HDP“, resp. ako „alternatívne ukazovatele“.¹⁴

1.1.8 Alternatívne ukazovatele HDP

V predchádzajúcich rokoch vzniklo na základe kritiky HDP množstvo alternatívnych ukazovateľov, ktoré sa snažia o doplnenie, respektíve nahradenie tohto činiteľa. Tieto ukazovatele vychádzajú buď z hrubého domáceho produktu, alebo sú rozšírené o environmentálny horizont. Okrem toho vznikli aj indikátory zamerané na blahobyt spoločnosti, ktorý HDP neberie vôbec do úvahy.

Najznámejším upraveným ukazovateľom hrubého domáceho produktu je Čistý ekonomický blahobyt, ktorého autormi sú ekonómovia James Tobin (1918 – 2002) a William Nordhaus (1941). Čistý ekonomický blahobyt zahŕňa len tie služby a statky, ktoré explicitne pôsobia na ekonomický blahobyt. Pri vyčíslení tohto merateľa je nutné zahrnúť k hrubému domácemu produktu nasledovné činitele:

- voľný čas, nakoľko jeho zvýšenie môže zvýšiť ekonomický blahobyt;
- produkcie v domácnosti, ktoré nie sú uskutočniteľné skrz trh;
- produkcia šedej a čiernej ekonomiky;

¹⁴ POLÁKOVÁ, Z. 2012. Nad rámec HDP – nové meradlá pre novú ekonomiku. In *International Scientific Conference for Doctoral Students and Young Researchers – EDAMBA 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonóm, 2012, s. 938. ISBN 978-80-225-3549-6.

- rast kvality produkcie.

„Negatívne na ekonomický blahobyt vplývajú choroby z povolania, zlé životné prostredie a iné negatívne aktivity, ako napr. zločinnosť. Ukazuje sa, že v súčasnosti treba venovať pozornosť aj tomu, aby sa ekonomický rast nedosahoval na úkor kvality života a životného prostredia.“¹⁵ Práve preto je snaha ekonómov o vyčísľovanie problémov spájajúcich sa so znečisťovaním životného prostredia, rastom drogovej závislosti, rastom zločinnosti, ale aj stratou voľného času.

„Výsledkom riešenia uvedených problémov pri spresňovaní merania výkonnosti ekonomiky je vytvorenie nového makroekonomického ukazovateľa, ktorý sa nazýva Pravý ekonomický rozvoj.“¹⁶ V spomínanom ukazovateli je obsiahnutých viac ako 20 činiteľov, ktorým sa HDP nevenuje a taktiež odstraňuje vplyv činiteľov, ktoré sa zarátavajú do nárastu HDP, no v skutočnosti sa nejedná o ekonomický rast.

Ukazovatele rozšírené o aspekt životného prostredia vychádzajú taktiež z hrubého domáceho produktu, ako aj Čistý ekonomický rozvoj a Pravý ekonomický rozvoj. „Sústredia sa ale na problém environmentálnych externalít a problém vyčerpatelnosti prírodných zdrojov. Do tejto skupiny patria ukazovatele, ktoré spoločne označujeme ako udržateľné alebo zelené HDP (green GDP).“¹⁷

„V súčasnosti najdôležitejším a najpoužívanejším ukazovateľom, pomocou ktorého možno merať a vyjadrovať dosiahnutý stupeň ľudského rozvoja je Index ľudského rozvoja - HDI, ktorý na medzinárodné porovnávanie používa aj Program OSN pre rozvoj (UNPD).“¹⁸ Tento index je špecificky zameraný na sociálny blahobyt a spája indikátory ako HDP na jednotlivca, stupeň dosiahnutého vzdelania a očakávanú dĺžku života pri narodení. Hoci sa jedná o index zameraný na blahobyt a najrelevantnejší ukazovateľ životnej úrovne, nezachytáva podrobnejšie hľadiská, ktoré ho ovplyvňujú ako napríklad zdravotníctvo a rozdelenie času. Ak by sa tento index však rozšíril mohol by sa stretnúť s problémom merateľnosti.

¹⁵ LISÝ, J. 2012. Otázniky nad významom HDP a možnosťami alternatívnych makroekonomických ukazovateľov. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 5. ISBN 978-80-225-3476-5.

¹⁶ LISÝ, J. 1999. *Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 1999. s. 56. ISBN 80-88715-55-5.

¹⁷ RUBISOVÁ, M. 2012. Merania výkonnosti ekonomiky a sociálneho blahobytu – alternatívne prístupy voči HDP. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 3. ISBN 978-80-225-3476-5.

¹⁸ LISÝ, J. 2012. Otázniky nad významom HDP a možnosťami alternatívnych makroekonomických ukazovateľov. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 6. ISBN 978-80-225-3476-5.

Na vyjadrenie kvality života sa taktiež používa aj Index ľudského utrpenia, ktorý vytvorila americká komisia pre populačnú krízu. „Index je konštruovaný tak, že sa spočítava desať merateľov týkajúcich sa ekonomiky, demografie, zdravotníctva a verejnej správy. Konkrétne sa jedná o príjem, infláciu, dopyt po nových pracovných miestach, nátlaky mestskej populácie, dojčenskú úmrtnosť, výživu, prístup k čistej vode, využívanie energie, gramotnosť dospelých a osobnú slobodu.“¹⁹

Na meranie stupňa ekonomickej slobody spojennej s výkonnosťou ekonomiky sa používa Index ekonomickej slobody, ktorého pôvodcami sú Gary Becker (1930 – 2014) a Milton Friedman (1912 – 2006). Analýza Indexu ekonomickej slobody je každoročne publikovaná od roku 1995 a v súčasnosti sa na jej vypracovávaní podieľajú americká organizácia The Heritage Foundation s redakciou denníka The Wall Street Journal. Skúmajú v nej stupeň ekonomickej slobody celkovo v 177 krajinách na svete. „Pri zostavovaní 177-miestneho rebríčka Index hodnotí každú krajinu podľa nasledujúcich desiatich kategórií: vlastnícke práva, miera korupcie, daňové zaťaženie, štátne výdavky, podnikateľské prostredie, trh práce, menová stabilita, medzinárodný obchod, podmienky pre investovanie a finančný sektor.“²⁰

Ukazovateľom vyjadrujúcim ekonomickú vyspelosť krajiny je Index konkurencieschopnosti ekonomík. Do úvahy berie kvalitu podnikateľských pomerov, ktoré sú schopné zvyšovať výkonnosť ekonomiky. Tento index porovnáva jednotlivé krajiny medzi sebou v nasledujúcich sférach: ekonomický rast, účinnosť infraštruktúry, účinnosť vlády a účinnosť podnikateľských pomerov. Najdôležitejšie porovnávané faktory pritom sú korupcia, úroveň HDP, miera inflácie, miera nezamestnanosti, vzdelanosť, veda a výskum, štátne zásahy, ale aj zahraničné vzťahy.

Zaujímavým indexom spojeným s environmentálnou efektívnosťou podpory blahobytu je Index šťastnej planéty, ktorý je pomerne mladý nakoľko vznikol v roku 2006. „Tento index je zložený z troch indikátorov: blahobyt (*šťastie*), očakávaná dĺžka života a ekologická stopa (footprint).“²¹ Názov tohto indexu je zavádzajúci, nakoľko nemeria šťastie.

Okrem blahobytu a kvality života sa v uplynulých rokoch v súvislosti s meraním výkonnosti ekonomiky tlačí dopredu pojem šťastie. Jedná sa o zapojenie sociológie

¹⁹ OXFORD INDEX: *Human Suffering Index*. [cit. 2014-27-10]. Dostupné na internete: <<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095950827>>.

²⁰ NADÁCIA F.A.HAYEKA: *Index ekonomickej slobody 2013*. [cit. 2014-27-10]. Dostupné na internete: <<http://www.hayek.sk/index-ekonomickej-slobody-2013/>>.

²¹ RUBISOVÁ, M. 2012. Merania výkonnosti ekonomiky a sociálneho blahobytu – alternatívne prístupy voči HDP. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 5. ISBN 978-80-225-3476-5.

a psychológie do ekonómie. „Prvou krajinou, ktorá začala so sledovaním šťastia, v súčasnosti v podobe Indexu hrubého domáceho šťastia (Gross national happiness –GHP) bol Bhután a to už v roku 1972.“²² Od toho roku prešiel index mnohými modifikáciami a zložený je napríklad z psychologických indikátorov, z indikátorov kultúry, z indikátorov zdravia, z indikátorov vzdelania, zo životnej úrovne, ale aj zo spoločenskej úrovne.

1.2 Index sociálneho zdravia

Marc Miringoff, riaditeľ Inštitútu pre inovácie v sociálnej politike na Fordhamskej univerzite, spoločne s Marque-Luisa Miringoff, profesorkou sociológie na Vassarskej vysokej škole vyvinuli Index sociálneho zdravia, ktorý bol prvý krát zverejnený práve už spomínaným Inštitútom pre inovácie v sociálnej politike na Fordhamskej univerzite v roku 1987. Od tohto roku inštitút každoročne uverejňuje výsledky tohto indexu. Okrem toho inštitút spolupracoval s UNICEF pri vytváraní prvého Indexu sociálneho zdravia detí priemyselných krajín, a s vládou Kanady na Indexe sociálneho zdravia Kanady. Taktiež vydal aj dôležitú knihu v spolupráci s Oxford University Press v roku 1992: *The Social Health of the Nation: How America Is Really Doing* (Sociálne zdravie národa: Ako sa Amerike naozaj darí). „V roku 2000 a znovu v roku 2002, inštitút publikoval sociálnu správu, ktorá hodnotí pokrok Ameriky tým, že sleduje blaho svojich ľudí. Tento dokument je navrhnutý tak, aby poskytoval verejnosti a tvorcom politík jasnejší pohľad na každodenné podmienky amerického života, ktoré slúžia rovnakému účelu ako národné sociálne správy, ktoré sú emitované vládami všetkých ostatných priemyselných a mnohých rozvojových krajín, ale nie Spojenými štátmi.“²³

Doktor Miringoff, ktorý zostavil alternatívny index k hrubému domácomu produktu argumentoval jeho vznik tým, že hrubý domáci produkt, miera inflácie, obchodná bilancia, úrokové sadzby a ďalšie štandardné ekonomické premenné sú nedostatočné, aby primerane zachytili stav sociálnych štruktúr. Z toho vyplýva, že Index sociálneho zdravia je založený na predpoklade, že tieto známe ekonomické opatrenia nám neposkytujú dostatočné hodnotenie našej sily, pokroku a blahobytu ako národa a ľudí. „Miringoffov nový

²² RUBISOVÁ, M. 2012. Merania výkonnosti ekonomiky a sociálneho blahobytu – alternatívne prístupy voči HDP. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 4. ISBN 978-80-225-3476-5.

²³ FORDHAM INSTITUTE FOR INNOVATION IN SOCIAL POLICY: *2003 Index of Social Health : Monitoring the Social Well-Being of the Nation*. [cit. 2014-25-11]. Dostupné na internete: <http://www.fordham.edu/images/Graduate_Schools/GSSS/2003%20Index%20of%20Social%20Health.doc>.

ukazovateľ namaľoval nový obraz národa prosperity, čo potvrdzuje, že hospodársky rast a sociálny pokrok nie vždy idú ruka v ruke.“²⁴

V záujme rozšírenia a prehĺbenia národného dialógu je nutné starostlivo sledovať sociálne aspekty národného života a uznať, že tie tiež požadujú neustálu pozornosť. Preto, viac informačný verejný dialóg o sociálnom zdraví by oveľa viac definoval a rozširoval vedomosti o spoločných problémoch.

1.2.1 Charakteristika Indexu sociálneho zdravia

Index sociálneho zdravia je nový analytický nástroj pre charakterizáciu celkovej kvality života. Okrem toho je tento index aj jediným súčasným opatrením, ktoré kumulatívne skúma sociálne ukazovatele, ktoré ovplyvňujú odvetvia spoločnosti v jedinom posudzovaní. Tento index „poskytuje údaje a správy rovnakým spôsobom, ako sa publikujú ekonomické údaje a štatistiky“²⁵.

„Vzhľadom k tomu, že väčšina sociálnych dát sa zverejňuje iba raz za rok (na rozdiel od ekonomických údajov, ktoré sa objavujú denne, týždenne, mesačne, alebo štvrťročne), najlepší spôsob, ako analyzovať sociálne trendy, je preskúmať ich po niekoľko desaťročí, čo je prístup, ktorý je základom zostrojeného indexu.“²⁶

Do roku 1987, pokiaľ nebol vytvorený a prezentovaný Index sociálneho zdravia spoločnosť hľadala prevažne len na ekonomickú stránku života, avšak ľudia si uvedomili, že blahobyt spoločnosti nespočíva len v materiálnych stránkach života.

Rovnako ako iné zložité indexy, napr. index hrubého domáceho produktu, v sebe zahŕňa aj tento index množstvo ukazovateľov. V tomto prípade sa jedná o nasledujúcich šesť sociálnych ukazovateľov, ktoré sa triedia do 5 kategórií:

I. DETI

Dojčenská úmrtnosť

Zneužívanie detí

²⁴ THE NEW YORK TIMES: Marc L. Miringoff, 58, *Measurer of Social Health, Dies*. [cit. 2014-25-11]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2004/03/06/nyregion/06MIRI.html>>.

²⁵ *Využívanie skrytých pravidiel ekonomických tried pri tvorbe udržateľných komunít*. [cit. 2014-29-11]. s. 18. Dostupné na internete: <http://www.socreform.sk/docs/files/skryt_pravidla.pdf>.

²⁶ FORDHAM INSTITUTE FOR INNOVATION IN SOCIAL POLICY: *2003 Index of Social Health : Monitoring the Social Well-Being of the Nation*. [cit. 2014-30-11]. Dostupné na internete: <http://www.fordham.edu/images/Graduate_Schools/GSSS/2003%20Index%20of%20Social%20Health.doc>.

Detská chudoba

II. MLÁDEŽ

Samovraždy tínedžerov

Užívanie drog mladistvými

Predčasné ukončenie štúdia

III.DOSPELÍ

Nezamestnanosť

Zdravotné poistenie

Priemerná týždenná mzda

IV. PENZISTI

Chudoba ľudí nad 65 rokov

Výška nákladov z dôchodku na zdravotnú starostlivosť osôb vo veku 65 a viac rokov

V. VŠETKY VEKOVÉ SKUPINY

Vraždy

Smrteľné dopravné nehody spôsobené požitím alkoholu

Príjmová nerovnosť

Dostupnosť bývania

Nedostatok potravín.

„Marc Miringoff kladie osobitný dôraz na tri ukazovatele: chudoba detí, zdravotné poistenie a predčasné dokončenie štúdia.“²⁷

Výkon v týchto šesnástich indikátoroch, ktoré sa zohľadňujú spoločne, poskytuje vyčerpávajúci pohľad na sociálne zdravie národa. Tieto indikátory sú sociálne tým, že hoci sa týkajú jednotlivcov, nevyskytujú sa v izolácii, ale v interakcii vytvárajú funkcie spoločnosti. Úzko sú spojené aj s fázami života a so sociálnymi inštitúciami, akými sú trh práce, programy sociálnej starostlivosti, škola a rodina.

Index sociálneho zdravia dobre funguje s územnosprávnymi celkami, kde všetky subjekty sú predmetom jednotného súboru práva, regulácie, sociálnej politiky, ale aj politiky v oblasti ľudských služieb. Pri tomto indexe by mali byť zákony týkajúce sa prideľovania sociálnych služieb a financovania jednotné v celom štáte. Taktiež by malo byť v rámci krajiny rovnaké financovanie sociálnych programov, ako je vzdelávanie, prevencia násilia a verejnej bezpečnosti, podpora v nezamestnanosti a prístup k zdravotnej starostlivosti (finančná pomoc). Tieto by mali byť používané aj jednotne po celom štáte.

²⁷ *How do we measure "standard of living"?*. [cit. 2014-2-12]. Dostupné na internete: <<https://www.bostonfed.org/education/ledger/ledger03/winter/measure.pdf>>.

1.2.2 Porovnanie sociálneho zdravia a ekonomického rastu

Okrem vytvárania ročného Indexu sociálneho zdravia, Fordhamský Inštitút pre inovácie v sociálnej politike pravidelne sleduje vzťah medzi sociálnym zdravím a hospodárskym rastom. Ich analýza tohto vzťahu poukázala na rozdiel, ktorý začína v polovici roku 1970.

Z výsledkov tejto analýzy vyplynulo, že v Amerike sa postupom času vzťah medzi celkovým hospodárskym rastom a sociálnym zdravím zmenil. „V začiatku a v polovici roku 1970, HDP a Index sociálneho zdravia ukazovali podobné vzorce. V týchto rokoch hospodársky rast bol ďaleko viac v zhode so sociálnym zdravím. V roku 1977 sa však krivky začali rozchádzať. Sociálne zdravie začalo výrazne klesať, HDP naďalej vykazovalo rastúci trend.“²⁸

Skutočnosť, že vývoj hrubého domáceho produktu a sociálneho zdravia, kedysi tak podobné, sa rozchádzali, podporuje myšlienku, že HDP už nehovorí toľko o stave národa a ekonomiky ako kedysi.

Samotný ekonomický rast nemusí nutne zlepšovať kvalitu života spoločnosti. Od polovice 1970, čo sa stalo v oblasti hospodárskeho rastu nebolo rovnaké ako to, čo sa stalo v sociálnej oblasti. V skutočnosti, dve opatrenia odrážajú dva rôzne aspekty života.

1.2.3 Dôležitosť Indexu sociálneho zdravia

V mnohých prípadoch a krajinách sú dôvodom na obavy všeobecné trendy zakotvené v Indexe sociálneho zdravia. Sociálne zdravie ako celok býva mnohokrát zriedka prerokované vládou a médiami. Je to dôsledok toho, že je zatienené fiškálnymi a politickými záujmami.

Otázky a problémy zahrnuté v Indexe sociálneho zdravia je potrebné starostlivo sledovať rovnako ako aj fiškálnu a politickú situáciu v krajine. To platí najmä v čase, keď sa blížia prezidentské voľby, s vyhliadkou na obnovenie národného dialógu o pokroku

²⁸ FORDHAM INSTITUTE FOR INNOVATION IN SOCIAL POLICY: 2003 *Index of Social Health : Monitoring the Social Well-Being of the Nation*. [cit. 2014-13-12]. Dostupné na internete: <http://www.fordham.edu/images/Graduate_Schools/GSSS/2003%20Index%20of%20Social%20Health.doc>.

krajiny. Zahrnutie hľadiska sociálneho zdravia môže posilniť verejný dialóg a pomôcť zlepšiť politiku a program rozhodnutia, ktoré povedú.

„Index sociálneho zdravia umožňuje regiónom a štátu pozrieť sa na sociálne otázky omnoho informovanejšie: indikátory namiesto individuálnych príbehov, pojmové rozprávanie namiesto vymyslených príbehov v miestnych bulvárnych novinách, pravidelné správy namiesto občasných správ a včasné informácie namiesto niekoľko mesiacov starých informácií.“²⁹ Index sociálneho zdravia dokáže získať logicky zladené správy, pochopiť vývoj situácie, rýchlo identifikovať a reagovať na sociálny úpadok, porovnávať údaje medzi regiónmi a prehĺbovať dialóg o udržateľnom rozvoji a oživiť demokraciu.

Všetky informácie sú dostupné, avšak zatiaľ sú často ukryté na miestnej alebo národnej úrovni.

²⁹ *Využívanie skrytých pravidiel ekonomických tried pri tvorbe udržateľných komunit.* [cit. 2014-29-11]. s. 18. Dostupné na internete: <http://www.socreform.sk/docs/files/skryt_pravidla.pdf>.

2 Cieľ práce, metodika práce a metódy skúmania

Primárnym cieľom našej diplomovej práce je prieskum Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky, pričom hlavnú orientáciu sústredíme na jednotlivé ukazovatele, z ktorých sa index skladá. Konkrétnejšie nás zaujíma pri jednotlivých ukazovateľoch postavenie Slovenska v rámci 28 krajín Európskej únie, ich vývoj v podmienkach Slovenskej republiky, ale aj ich dôležitosť a vplyv na sociálny a ekonomický život osôb. K realizácii tohto fundamentálneho cieľa bolo nevyhnutné naplniť čiastkové ciele, ktoré sú:

- definovanie merania výkonnosti ekonomiky a definovanie hrubého domáceho produktu;
- špecifikovanie metód výpočtu hrubého domáceho produktu;
- zistenie postavenia Slovenskej republiky v 28 krajinách Európskej únie na základe hrubého domáceho produktu;
- zistenie vývoja HDP v podmienkach Slovenskej republiky a definovanie hrubého domáceho produktu vykázaného v Slovenskej republike v roku 2013;
- determinovanie výhod a nedostatkov ukazovateľa HDP;
- špecifikovanie jednotlivých alternatívnych ukazovateľov hrubého domáceho produktu;
- vymedzenie vzniku a charakteristík Indexu sociálneho zdravia;
- uvedenie jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia a ich rozdelenie do kategórií;
- porovnanie sociálneho zdravia a ekonomického rastu;
- poukázanie na dôležitosť Indexu sociálneho zdravia.

Na naplnenie hlavného cieľa a parciálnych cieľov sme použili nasledovnú metodiku práce. K tomu, aby sme boli schopní zdefinovať hrubý domáci produkt, ako hlavný ukazovateľ merania výkonnosti ekonomiky sme si našťudovali odbornú literatúru, ktorá bola orientovaná na výkonnosť ekonomiky. K zašpecifikovaniu metód výpočtu hrubého domáceho produktu nám taktiež poslúžila odborná literatúra zameraná na ekonomický rast a výkonnosť ekonomiky. Na zisťovanie postavenia Slovenskej republiky v rámci 28 krajín Európskej únie na základe hrubého domáceho produktu sme využívali internetovú stránku Európskeho štatistického úradu, z ktorej sme čerpali štatistiku o reálnom hrubom domacom produkte na jedného obyvateľa pre jednotlivé krajiny EÚ 28. Následne sme tieto štatistické

dáta porovnávali. Pri zisťovaní vývoja HDP v podmienkach Slovenskej republiky a definovaní hrubého domáceho produktu vykázaného v Slovenskej republike v roku 2013 sme pracovali s internetovou stránkou Štatistického úradu Slovenskej republiky, kde sme získavali štatistické údaje reálneho hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa v rokoch 2009 až 2013, ale aj štatistiku orientovanú na tvorbu hrubého domáceho produktu. Pri determinovaní výhod a nedostatkov ukazovateľa HDP sme vychádzali z odborných článkov, rovnako ako aj pri špecifikovaní jednotlivých alternatívnych ukazovateľov hrubého domáceho produktu. U vymedzenia vzniku, charakteristík a jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia sme vychádzali zo zdrojov zahraničnej literatúry, nakoľko slovenská literatúra sa mu venuje vo veľmi malej miere. Rovnako sme porovnávali sociálne zdravie a ekonomický rast na základe zahraničnej literatúry. Na poukázanie dôležitosti Indexu sociálneho zdravia nám poslúžila internetová stránka *Združenia za sociálnu reformu*, ktorá sa tejto problematike okrajovo venuje.

Pre hlavný cieľ s dôrazom na jednotlivé ukazovatele indexu sme zvolili metódu štruktúrovaného pozorovania, ktorú sme realizovali v závislosti od ukazovateľa na základe dát Európskeho štatistického úradu, Štatistického úradu Slovenskej republiky, policajných štatistík Ministerstva vnútra Slovenskej republiky, štatistík Národného centra zdravotníckych informácií, ale aj výskumných správ. Pri výskumných správach sa jednalo o Reprezentatívny výskum prevalencie násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike, Prevalenciu násilia páchaného na deťoch vo verejnej mienke, prieskum ESPAD a prieskum TAD2.

Pri našej predkladanej diplomovej práci sme pracovali najmä s týmito metódami:

- metódou komparácie pri porovnávaní jednotlivých ukazovateľov v rámci 28 krajín Európskej únie a pri sledovaní postavenia Slovenskej republiky v rámci jednotlivých krajín EÚ 28;
- metódu analýzy, kde sme analyzovali jednotlivé ukazovatele Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky;
- metódu dedukcie, kde sme dospeli ku konkrétnemu záveru dôležitosti Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky.

Nakoľko problematike Indexu sociálneho zdravia v prostredí Slovenskej republiky sa detailnejšie nikto nevenuje a v rámci možností rozsahu práce nie je možné vykonať rozsiahlejšiu analýzu, diplomová práca môže slúžiť aj ako podklad pre ďalšiu hlbšiu analýzu tohto indexu.

3 Výsledky práce a diskusia

Štatistiky a výskumy, ktoré sme použili v našej predkladanej diplomovej práci boli zamerané na jednotlivých 16 ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky. Podrobnejšie sme pozorovali:

- postavenie Slovenskej republiky v rámci 28 krajín Európskej únie;
- vývoj ukazovateľov indexu v prostredí Slovenskej republiky;
- aktuálnu situáciu pri jednotlivých ukazovateľov z rôznych hľadísk v Slovenskej republike.

Štruktúrované pozorovanie sme analyzovali na základe nami vytvorených 27 tabuliek, 7 grafov a jednom obrázku. Najčastejšie sme skúmali vývoj za posledných 5 rokov od roku 2013 a hlbšiu situáciu za rok 2013. Pozorovanie bolo realizované v časovom rozmedzí začiatku januára 2015 až polovice februára 2015 v podmienkach najaktuálnejších štatistických informácií.

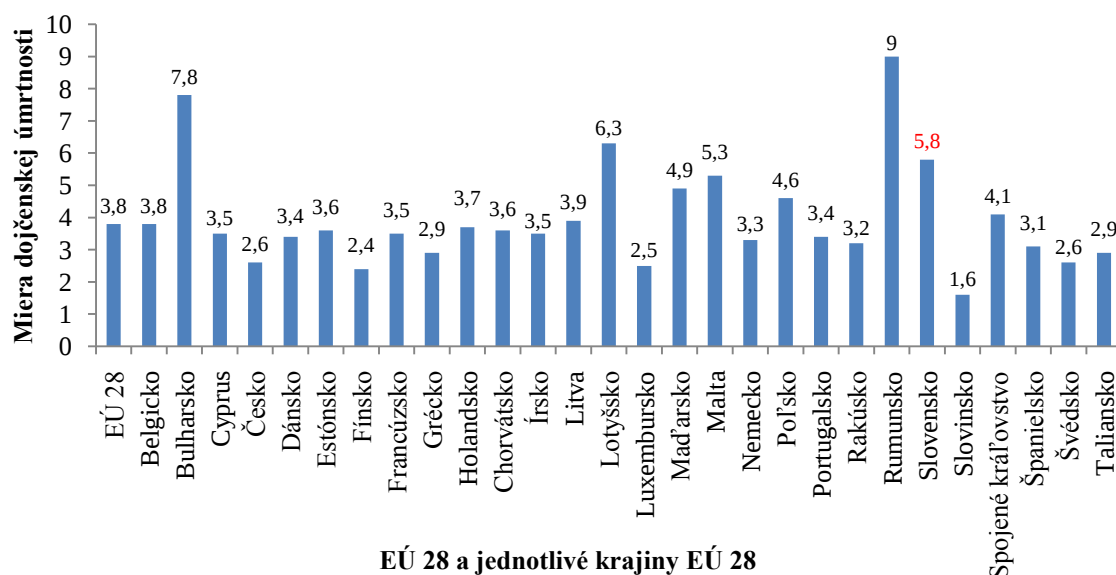
3.1 Dojčenská úmrtnosť

Dojčenská úmrtnosť patrí k hlavným demografickým procesom a taktiež sa zaraďuje i k významným ukazovateľom úmrtnostných pomerov. Je jedným z najdôležitejších indikátorov zdravia detí a populácie. Dôležitú úlohu zohráva aj v rámci kvality zdravotnej starostlivosti. Dojčenská úmrtnosť je aj významný merateľ komplexného rozvoja jednotlivých krajín zameraný najmä na sociálnu zrelosť krajín.

Dojčenská úmrtnosť zaznamenáva počet detí, ktoré zomrú do prvého roka života. Meria sa mierou dojčenskej úmrtnosti, ktorá udáva počet zomretých detí do jedného roka, ktoré pripadajú na 1000 narodených detí. Táto miera sa vyjadruje v promile.

V rámci celosvetového pozorovania Európa patrí k územiám s najnižšou dojčenskou úmrtnosťou, čo sa však nedá povedať o rozvojových krajinách, kde existuje nedostatok hygieny, prenosné ochorenia a podvýživa. Faktory, ktoré najväčšou mierou prispievajú k zníženiu dojčenskej úmrtnosti práve v chudobných krajinách patrí napríklad čistá voda, dostupná zdravotná starostlivosť, ale aj zlepšenie hygienických podmienok.

Graf č. 2: Miera dojčenskej úmrtnosti v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 v promile za rok 2012

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Úmrtnosť : Dojčenská miera úmrtnosti*. [cit. 2015-2-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

V rámci Európy sa tento ukazovateľ štatisticky využíva na hodnotenie celkového zdravotného stavu obyvateľstva, pričom každým rokom sa zlepšuje. Zlepšenie má na svedomí najmä uľahčenie prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšenie životnej úrovne. V roku 2012 sa dojčenská úmrtnosť v krajinách EÚ 28 udržala na úrovni 3,8 úmrtia (detí do jedného roka veku) na tisíc živonarodených detí. Z grafu číslo 2 nám vyplýva, že najvyššiu mieru dojčenskej úmrtnosti v rámci Európskej únie v roku 2012 dosiahli Rumunsko s hodnotou až 9 promile, Bulharsko s hodnotou 7,8 promile a Lotyšsko, kde bolo zaznamenaných 6,3 promile. Naopak najnižšiu mieru zaznamenali v Slovinsku, kde dosiahla 1,6 promile a vo Fínsku, kde mala hodnotu 2,4 promile.

Tabuľka č. 4: Vývoj miery dojčenskej úmrtnosti v Slovenskej republike od roku 2005 po rok 2013 meraný v promile

Rok/ Ukazovateľ	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Miera dojčenskej úmrtnosti	7,20	6,59	6,14	5,86	5,65	5,69	4,93	5,78	5,49

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Charakteristiky vývoja obyvateľstva : Dojčenská úmrtnosť (zomretí do 1 roka veku na 1000 živonarodených.)*. [cit. 2015-2-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Slovenská republika v rámci Európskej únie v roku 2012 prevyšovala jej priemer a dosahovala hodnoty podľa Európskeho štatistického úradu 5,8 promile. V tom istom roku dosahovala hodnoty podľa Štatistického úradu SR 5,78 promile. Rozdiel medzi štatistikami vznikol zaokrúhlením Európskeho štatistického úradu smerom nahor. Pokiaľ by prišlo k integrovaniu rómskej menšiny, mohlo by prísť na Slovensku k zlepšeniu miery a k dosiahnutiu lepšej miery ako je priemer EÚ 28.

Tabuľka číslo štyri, ktorá nám udáva vývoj dojčenskej úmrtnosti v Slovenskej republike poukazuje na priaznivý vývoj situácie v tejto oblasti, kde môžeme vidieť tendenciu znižovania úmrtnosti detí do jedného roka života. Mierne zvýšenie tejto miery za sledované obdobie od roku 2005 po rok 2013 nastalo len v roku 2010. Väčšie zvýšenie nastalo v roku 2012, ktoré bolo zapríčinené zmenou merania miery dojčenskej úmrtnosti, nakoľko do tohto roku sa do merania započítavali aj deti narodené mimo Slovenska. V roku 2013 dosiahla dojčenská úmrtnosť 301 detí, pričom 158 chlapcov a 143 dievčat. Miera dojčenskej úmrtnosti v tom istom roku bola na úrovni 5,49 promile.

Tabuľka č. 5: Počet zomretých dojčiat a miera dojčenskej úmrtnosti v jednotlivých krajoch Slovenska v roku 2013

Ukazovateľ/ Kraj	Počet zomretých dojčiat	Miera dojčenskej úmrtnosti
Bratislavský kraj	15	2,03
Trnavský kraj	18	3,42
Trenčiansky kraj	20	3,71
Nitriansky kraj	19	3,26
Žilinský kraj	29	4,17
Banskobystrický kraj	28	4,6
Prešovský kraj	87	9,24
Košický kraj	85	9,98

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Demografická bilancia, základné ukazovatele, miery (SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek) : Dojčenská úmrtnosť; Miera dojčenskej úmrtnosti*. [cit. 2015-4-1]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.

Na základe tabuľky číslo päť vieme vyvodit' závery, že v rámci krajov Slovenskej republiky v roku 2013 najnižší počet zomretých dojčiat, aj najnižšiu mieru dojčenskej úmrtnosti dosiahol Bratislavský kraj. Naopak najhoršie na tom s dojčenskou úmrtnosťou boli Prešovský a Košický kraj, kde počet zomretých detí do jedného roka dosiahol takmer 5 násobne viac v porovnaní s Bratislavským krajom.

3.2 Zneužívanie detí

Pojem zneužívanie detí zahŕňa v sebe 4 hlavné kategórie a to:

- telesné týranie – prejavuje sa najmä telesnými trestami a bitím dieťaťa. Jedná sa o prípad, kedy dospelá osoba zneužije svoju silu na úkor dieťaťa. Telesné týranie môžeme rozdeliť dve formy. Prvá je aktívna forma (tržné rany, poranenia, bitie, zlomeniny, krvácanie, dusenie, otrava, smrť) a druhá je pasívna (vyhladovanie, nedostatky v zdravotnej a výchovnej starostlivosti);
- psychické týranie – je prejavom citového vydierania a ponižovania dieťaťa. V tomto prípade dospelý človek vplýva na psychický vývin dieťaťa. Prejavovať sa môže buď aktívne (nadávky, zosmiešňovanie), alebo pasívne (nevšímavosť, nezáujem);
- sexuálne zneužívanie – ide o sexuálne uspokojenie dospelé osoby prostredníctvom dieťaťa a to aktívne (pohlavné zneužitie, znásilnenie) a pasívne (detská pornografia);
- zanedbávanie – je chápané ako nedostatok opatery voči dieťaťu.

Príznak zanedbávaného, týraného a sexuálne zneužívaného dieťaťa sa označuje aj ako CAN (Child Abuse and Neglect). Tento pojem pochádza z anglosaskej literatúry a obsahuje v sebe aktívne a pasívne formy zámerného ubližovania na deťoch. Jedná sa o podstatný patosociálny fenomén.

Približne 2 miliardy z celkovej populácie sveta tvoria deti. „Podľa zistení UNICEF udáva asi 56 miliónov detí, že sú v rodine vystavené násilníckemu alebo agresívnemu správaniu. S bitkou v rodine sa stretáva 16 percent detí.“³⁰ Podľa štatistík je fyzické násilie v rámci rodiny najviac rozšírené v strednej Európe, kde dosahuje zhruba 21 percent. O 5 percentuálnych bodov menej dosahuje západná Európa. Podľa zistení Rady Európy je pohlavné zneužívanie detí na vzostupe a každoročne do zahraničia vycestuje 250 000 dospelých ľudí za účelom styku s deťmi. Rada Európy upozornila, že vo viacerých európskych štátoch sa páchatelia takýchto trestných činov tešia beztrestnosti, čo je neakceptovateľné.

Slovenská republika je v súvislosti so zneužívaním detí ostro kritizovaná zo strany Európskej únie nakoľko nerobí žiadne prieskumy a štatistiky týkajúce sa tejto

³⁰ ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Týranie detí*. [cit. 2015-6-1]. Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=370:tyranie-deti&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70>.

problematiky. To, koľko je v skutočnosti na Slovensku zneužívaných detí sa nevie. Posledný celoplošný prieskum týkajúci sa zneužívania detí v Slovenskej republike bol realizovaný v roku 1999 občianskym združením SLONAD na celkovej vzorke 5 230 mladých ľudí vo veku 15 až 16 rokov. Podľa výsledkov tohto prieskumu uviedlo 12,3 percent respondentov, že bolo pohlavne zneužívaných. Z toho 32 percent o tom nikdy nikomu nepovedalo a pri 34 percentách ich sexuálne zneužívali priatelia a rodina. Tento prieskum preukázal aj to, že telesné ubližovanie zo strany rodičov zažilo 24,8 percent mladých ľudí z prieskumnej vzorky.

Následkom kritiky sa uskutočnila v roku 2013 výskumná práca s názvom *Reprezentatívny výskum prevalencie násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike*. Túto prácu realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny v súčinnosti s Výskumným ústavom detskej psychológie a patopsychológie. Uskutočňovaný bol na 1 560 deťoch 8. a 9. ročníka 148 základných škôl. Jedná sa len o základný odraz situácie nakoľko nie je celoplošný.

Tabuľka č. 6: Základné výstupy z Reprezentatívneho výskumu prevalencie násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike

Základné zistenia	Zanedbávanie	Psychické týranie	Fyzické týranie	Sexuálne zneužívanie
Vystavené násiliu	9,4%	20,6%	23,2%	7,1%
Kraje s najväčším podielom	Bratislavský (13%) Košický (12%) Nitriansky (10%)	Bratislavský (27%) Košický (22%) Žilinský (20%)	Trenčiansky (30%) Bratislavský (24%) Prešovský (23%)	Žilinský (10%) Trnavský (7,4%) Prešovský (7,3%)
Finančná situácia domácností	zlá alebo veľmi zlá (42%)	zlá alebo veľmi zlá (33%)	zlá alebo veľmi zlá (56%)	zlá alebo veľmi zlá (25%)
Rodinný stav rodičov	rozvedení (14%)	rozvedení (22%)	rozvedení (29%)	rozvedení (10%)
Status rodičov	obaja nepracujú (18%)	jeden nepracuje (21%)	jeden nepracuje (27%)	jeden nepracuje (9%)
Typ domácnosti	jednorodičovská otcovská (18%)	jednorodičovská otcovská (23%)	jednorodičovská otcovská (35%)	jednorodičovská otcovská (11%)
Národnosť detí	rómska (18%)	slovenská (19%)	maďarská (26%)	rómska (9%)

Zdroj: *Národná stratégia na ochranu detí pred násilím*. [cit. 2015-7-1]. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/narodna-strategia-ochranu-deti-pred-nasilim.pdf>>.

Z tabuľky číslo 6 vychádza, že v Slovenskej republike je najrozšírenejšie fyzické týranie detí, po ktorom nasleduje psychické týranie spolu so zanedbávaním detí a nakoniec sexuálne zneužívanie. Najčastejšie sa zneužívané deti vyskytujú v rodinách kde aspoň jeden z rodičov nepracuje a majú zlú, prípadne veľmi zlú finančnú situáciu. Pri zneužívaní detí, pochádzajú deti z rodín kde sú ich rodičia rozvedení a sú vo výchove otca. Sexuálne zneužívanie a zanedbávanie detí je najčastejšie pri rómskej národnosti. Na základe

Reprezentatívneho výskumu prevalencie násilia páchaného na deťoch v Slovenskej republike výsledky odhadov hovoria o 26 až 31 percentách fyzicky týraných detí v rámci celej populácie 8. a 9. ročníkov základných škôl, pričom najčastejšie sa stretávali deti s udretím po hlave. „Hlavnú príčinu neprimeraných reakcií a fyzických trestov zo strany rodičov vidia deti na svojej strane ako dôsledok ich zlého správania, nerešpektovania rodiča, neposlúchania.“³¹ Pri psychickom týraní na základe výskumu je odhad na celú populáciu pre dané ročníky približne 21 percent. V odpovediach odznali aj také formy psychického týrania detí ako ponižovanie alebo nadávanie, vyhrážanie sa rodiča, že dieťa opustí, ale aj odopieranie stravy. Skoro každé piate dieťa v dotazníku, ktoré je vystavené psychickému násiliu udalo, že príčinou je alkohol. Pri zanedbávaní dieťaťa podľa výskumu bývajú najčastejšie formy hlad, nútený odchod z domu, aj starostlivosť dieťaťa samého o seba z dôvodu alkoholizmu rodičov. Sexuálne zneužívanie bolo vo výskume zamerané aj na dotykové formy zneužívania, aj na bezdotykové. Pri sexuálnom zneužívaní uvádzali deti nútenie zo strany dospelého, aby sa mohol dotýkať ich intímnych miest, nútenie k pohlavnému styku zo strany dospelého a nútenie zo strany dospelého k dotykom dieťaťa jeho intímnych miest.

„Údaje z roku 1999 a roku 2013 v časti sexuálneho násilia a telesného násilia nie je možné porovnať, avšak oba výskumy poukazujú na existenciu fenoménu násilia na deťoch.“³²

V decembri 2012 bol uskutočnený prieskum týkajúci sa zneužívania detí a verejnej mienky s názvom *Prevalencia násilia páchaného na deťoch vo verejnej mienke na Slovensku*. Tento prieskum realizoval Inštitút pre výskum práce a rodiny spolu s firmou FOCUS v rámci multi – klientskeho prieskumu OMNIBUS na vzorke 1 034 respondentov vo vekovom rozpätí 18-79 rokov. Z prieskumu vyplynulo, že viac ako polovica opýtaných si myslí, že zneužívanie detí je veľmi alebo dosť časté, pričom len zhruba 1 percento uvažuje o nevyskytovaní sa zneužívania detí na Slovensku. S osobným poznaním takéhoto dieťaťa sa podľa ankety stretol skoro každý piaty účastník dotazníka. Pri každom type zneužívania pripúšťajú jeho existenciu viac ženy ako muži.

³¹ *Národná stratégia na ochranu detí pred násilím*. [cit. 2015-7-1]. s. 9. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/narodna-strategia-ochranu-deti-pred-nasilim.pdf>>.

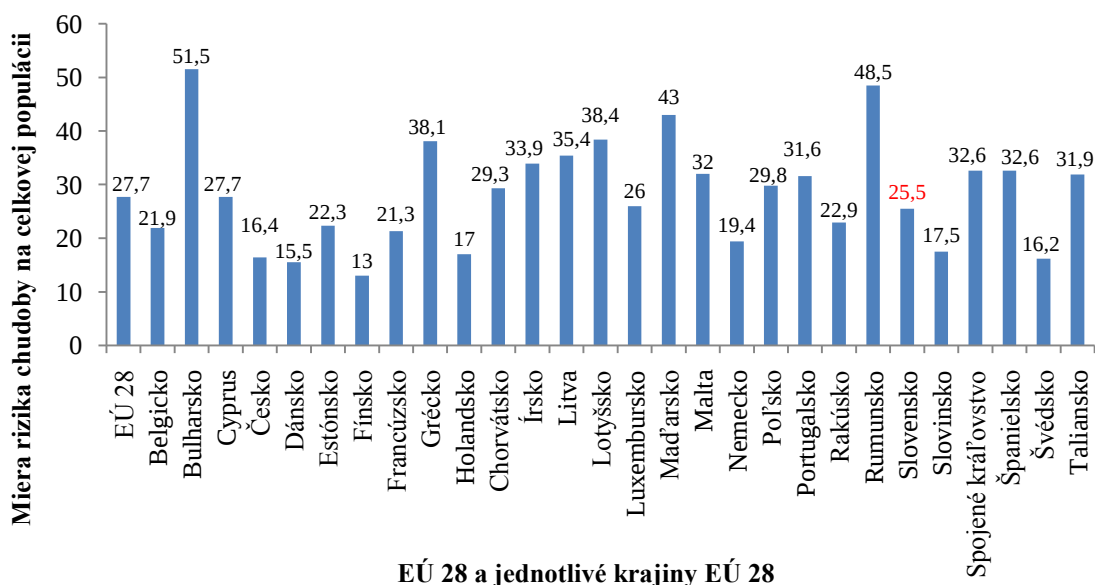
³² *Národná stratégia na ochranu detí pred násilím*. [cit. 2015-7-1]. s. 16. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/narodna-strategia-ochranu-deti-pred-nasilim.pdf>>.

3.3 Detská chudoba

Pojem chudoba detí je v súčasnosti vo veľkej miere pojednávaný v rámci celého sveta, nakoľko v konečnom dôsledku má dopad na celú spoločnosť. Pri chudobe detí sa jedná najmä o deti, ktoré vyrastajú v rodinách trpiacich biedou, pričom sa nejedná len o to, že tieto rodiny majú nedostatok finančných prostriedkov, ale do úvahy sa berie aj prístup k zdravotnej starostlivosti a vzdelaniu. Chudoba detí je najčastejšie spájaná s rozvojovými krajinami ako aj s dôsledkami hladomorov a vojen. V dnešnej dobe však chudoba detí jestvuje aj v Európskej únii a jej štátoch.

Hlavným zdrojom štatistických informácií v Európskej únii, ktoré merajú a preverujú chudobu spolu s kvalitou života detí, je *Štatistika Európskej únie o príjmoch a životných podmienkach (EU-SILC)*. Ukazovateľ, ktorý je v tejto štatistike využívaný najviac, je ukazovateľ rizika chudoby Európskej únie. „Hranica rizika chudoby je stanovená ako 60 % mediánu národného ekvivalentného disponibilného príjmu.“³³

Graf č. 3: Miera rizika chudoby detí pod 18 rokov na celkovej populácii v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2013 v percentách

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Príjem a životné podmienky : Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením podľa veku a pohlavia*. [cit. 2015-14-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

³³ VLAČUHA, R. – KOVÁČOVÁ, Y. 2014. *EU SILC 2013 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014. s. 25. ISBN 978-80-8121-314-4.

V roku 2013 podľa údajov Európskeho štatistického úradu zobrazených v grafe číslo 3 dosahovala miera rizika chudoby v EÚ 28 u detí pod 18 rokov 27,7 percent, čo znamená, že v priemere bolo chudobné takmer každé 4 dieťa. Najhoršie sa v detskej chudobe z európskych krajín umiestnili Bulharsko a Rumunsko. Inverzne najmenej chudobných detí dosiahli škandinávské krajiny – Fínsko, Dánsko a Švédsko. Slovenská republika skončila v štatistike z krajín EÚ 28 ako desiaty štát s najnižšou mierou rizika detskej chudoby s hodnotou nižšou ako je priemer 28 štátov Európskej únie.

Tabuľka č. 7: Percentuálne miery chudoby pred a po sociálnych transferoch v roku 2013 u detí vo veku 0 – 17 rokov na Slovensku

Ukazovateľ	Percentuálna miera
Miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi, vrátane pozostalostných dávok	34,6
Miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi, okrem pozostalostných dávok	30,6
Miera rizika chudoby po sociálnych transferoch	20,3

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Príjmy a životné podmienky domácností (EU SILC)*. [cit. 2015-14-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Najviac ohrozenou vekovou skupinou z posudzovania príjmovej chudoby sú na Slovensku deti do 18 rokov. Podľa v poradí siedmej tabuľky utvorenej na základe výstupov Štatistického úradu z štatistiky EU SILC 2013 trpelo v Slovenskej republike v roku 2013 detskou chudobou pred sociálnymi transfermi, ktoré nezahŕňali pozostalostné dávky 34,6 percent detí. Po pozostalostných dávkach sa percentuálny počet detí, ktoré boli postihnuté chudobou znížil na 30,6 percent a po všetkých sociálnych dávkach ich bolo 20,3 percent, čo je približne každé piate dieťa, ktorému chýbajú všedné veci. Podľa údajov Unicef Slovensko sa v našej krajine detskí bezdomovci nevyskytujú, respektíve keď sa vyskytujú jedná sa o mimoriadny krátko trvajúci jav, ktorý je ihneď riešený.

Najviac častou príčinou detskej chudoby v podmienkach Slovenskej republiky je považovaná nezamestnanosť rodičov. „Pretrvávajúce rodičovskej nezamestnanosti alebo nízkych pracovných príjmov počas dlhého obdobia môže mať silné negatívne dopady na deti – na ich budúci život, nakoľko okrem aktuálneho nedostatku a problémov s uspokojovaním základných potrieb si deti v pôvodnej rodičovskej rodine nevytvoria potrebný vzťah k práci.“³⁴ Práve z tohto dôvodu detská chudoba je bázická príčina chudoby v dospelom veku. Ďalšími príčinami, respektíve kľúčovými faktormi, ktoré

³⁴ BODNÁROVÁ, B. a kol. 2005. Medzigeneračná reprodukcia chudoby : Sekundárne analýzy teoretických konceptov a empirických zdrojov. Bratislava : Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2005. s. 40. [cit. 2015-14-1]. Dostupné na internete: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/pdf/2005/rodina/Medzigen_repro_chudoby_1.pdf>.

zvyšujú chudobu detí sú málo platené zamestnania rodičov, nepostačujúce systémy sociálnej podpory, chýbajúce cenovo dostupné bývanie, žitie v oblastiach radiacích sa k chudobným a zdravotné postihnutie dieťaťa. Závažný, no nie veľmi rozšírený problém v ponímaní detskej chudoby sú aj mladí ľudia, ktorí žili v detských domovoch a po skončení štúdia museli dané zariadenia opustiť.

3.4 Samovraždy tínedžerov

„Suicidalita, niekedy nazývaná samovražednou ohrozenosťou je pokladaná v bežnom jazyku za unavenosť životom.“³⁵ Značí psychický stav, kde sú všetky úmysle, fantázie, impulzy a konanie cielene smerované k privodeniu smrti. Samovraždy sú reakcie, ktoré sú následkami ťažkej životnej situácie. „Situácie vedúce k samovražde bývajú sprevádzané bezperspektívnosťou a stratou zmyslu života, zničením alebo devastáciou vyznávaných hodnôt, prípadne i noriem, nedostatkom lásky a porozumenia, stratou životných istôt.“³⁶ Postupy, ktorými mladiství realizujú samovraždu sú rozdielne od tých, ktoré uplatňujú dospelí ľudia. Pri tínedžeroch sa jedná o otravu, predávkovanie drogami a skokmi pod vlaky. Pri samovraždách mladých ľudí ide o tragickú záležitosť.

Tabuľka č. 8: Vývoj počtu samovrážd a samovražedných pokusov v rokoch 2009 až 2013 vo všetkých vekových kategóriách a u mladistvých vo veku 15-19 rokov podľa pohlavia v podmienkach Slovenskej republiky

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Samovraždy celkovo	609	612	537	571	628
- z toho muži	534	534	457	499	544
- z toho ženy	75	78	80	72	84
Samovraždy vo veku 15-19	15	17	15	14	13
- z toho chlapci	13	12	13	13	9
- z toho dievčatá	2	5	2	1	4
Samovražedné pokusy spolu	795	880	1 006	1 018	978
- z toho muži	463	522	641	601	550
- z toho ženy	332	358	365	417	422
Samovražedné pokusy vo veku 15-19	79	86	91	90	68
- z toho chlapci	36	40	51	52	28
- z toho dievčatá	43	46	40	38	40

Zdroj: NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ.³⁷

³⁵ ONDREJKOVIČ, P a kol. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 2009. s. 353. ISBN 978-80-224-1074-8.

³⁶ ONDREJKOVIČ, P a kol. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 2009. s. 354. ISBN 978-80-224-1074-8.

³⁷ Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2009; Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2010; Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2011; Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2012; Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2013. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete:

Na báze tabuľky číslo 8 vidíme, že počet celkových samovrážd v rámci Slovenska dosiahol v roku 2013 najviac za uplynulých 5 rokov od roku 2008, z toho muži boli omnoho náklonnejší k samovražde ako ženy. Samovraždy tínedžerov sa držia pod počtom 20 ročne, pričom už u mladistvých vidieť, že k samovraždám inklinuje viac mužské pohlavie. Naopak je to pri samovražedných pokusoch, kde dievčatá inklinujú k týmto sklonom viac ako chlapci. Pokusy samovrážd tínedžerov dosahovali v roku 2013 na celkovom počte pokusov samovrážd približne 7 percent, zatiaľ čo samovraždy mladých vo veku 15 až 19 rokov sa podieľali na konečnom vyčíslení samovrážd dvomi percentami.

Na základe štatistickej publikácie Národného centra zdravotníckych informácií s názvom *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2013* môžeme konštatovať nasledovné skutočnosti týkajúce sa danej oblasti na Slovensku v roku 2013:

- motívy činu boli pri dievčatách neznáme, tak isto ako aj pri chlapcoch okrem jedného, kde príčina jeho samovraždy je v kategórii bez zrozumiteľnej motivácie (vrátane psychotickej);
- pri samovražedných pokusoch boli najčastejšie motívy činu u dievčat konflikty v rodine a rodinné problémy, za ktorými nasledovali vnútorné osobné konflikty;
- ostatné motívy boli u dievčat v menšej miere;
- najčastejšie motívy činu pri samovražedných pokusoch chlapcov boli vnútorné osobné konflikty a existenčné problémy;
- najviac samovrážd a samovražedných pokusov uskutočnili tínedžeri doma - pri samovraždách to bolo takmer 40 percent a pri samovražedných pokusoch to bolo viac ako 65 percent tínedžerov;
- najčastejšie vykonanie činu bolo pri samovraždách úmyselným samopoškodením obesením, zaškrtením a zadusením;
- pri samovražedných pokusoch sa najviac mladistvých snažilo vykonať čin úmyselným samopoškodením otravou a priotrávením antiepileptikami, sedatívami, hypnotikami a ďalšími psychotropnými liekmi, ale aj úmyselným samopoškodením utopením a topením.

3.5 Užívanie drog mladistvými

Drogy sú zložkou, ktorá sa nachádza v každodennom živote skoro celej ľudskej populácie, nakoľko je možné sa s nimi stretnúť kdekoľvek. Problémom nie je len užívanie drog, ale najmä znižovanie veku, v ktorom mladí ľudia s nimi prichádzajú prvýkrát do kontaktu. K najfrekventovanejším drogám, ktoré mladiství konzumujú patria cigarety, alkohol a marihuana. Tvrdé drogy tínedžerov veľmi nelákajú, aj keď ich spotreba sa radí k najväčším spoločenským problémom na svete.

V Európskej únii podľa odhadov aspoň raz v živote užilo drogu vyše 80 miliónov dospelých populácie, pričom väčšinou sa jednalo o marihuanu. „Monitorovanie užívania látky medzi študentmi poskytuje dôležitý obraz o súčasnom rizikovitom správaní mládeže a ukazovateľ možných budúcich trendov. V Európe poskytuje štúdia ESPAD cenný zdroj sledovania trendov užívania látky v priebehu času medzi 15- až 16-ročnými študentmi.“³⁸

Podľa spomínaného prieskumu ESPAD, uskutočňovaného každé 4 roky sú výsledky odhadov v Európskej únii v roku 2011 alarmujúce. Vychádza z nich, že približne jeden zo štyroch vo veku 15 až 16 rokov užil zákonom nepovolenú drogu. Najčastejšie sa jednalo o marihuanu, kde 24 percent respondentov uviedlo celoživotné spotrebovávanie, 20 konzumovanie v minulom roku a 12 užívanie v mesiaci, ktorý bol pred prieskumom, pričom 2 percentá opýtaných uviedli, že ju konzumovali viac ako 10-krát v danom mesiaci. Celkovo približne 7 percent mladistvých uviedlo celoživotné požívanie viac ako jednej zákonom nepovolennej drogy. Fajčenie jednej alebo viac cigariet denne zaznamenalo 19 percent respondentov, z toho štyri percentá vyfajčili viac ako 10 cigariet za deň. Takmer dve tretiny tínedžerov tiež uviedlo pitie alkoholu.

V podmienkach Slovenskej republiky slúži na zisťovanie drogovej situácie prieskum s názvom TAD2, ktorý je zameraný na užívanie tabaku, alkoholu a drog u mladistvých. Je realizovaný na výberových vzorkách študentov stredných škôl spolu s deviatymi triedami základných škôl.

Z výsledkov tejto ankety z roku 2014 vyplývajú skutočnosti, že až 90,1 percent respondentov vo veku 14-19 rokov majú kamarátov, ktorí pravidelne fajčia a 60,4 percent majú kamarátov, ktorí fajčia marihuanu. 23,8 percent uviedlo, že fajčí cigarety (1-2 denne a viac) a 72,4 percent opýtaných uviedlo, že sa už podnapili, z toho 43,5 percent bolo

³⁸ EURÓPSKÉ MONITIROVACIE CENTRUM PRE DROGY A DROGOVÚ ZÁVISLOSŤ. 2014. *Európska správa o drogách : Trendy a vývojové zmeny*. Luxemburg : Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2014. s. 34. ISBN 978-92-9168-709-1.

opitých tak, že si nič nepamätali. To, že má prehľad a dostatok poznatkov o drogách si myslí 8 z 10 opýtaných.

Okrem už spomínaného prieskumu TAD2 podáva obraz o situácii užívania drog na Slovensku aj každoročná *Edícia zdravotníckej štatistiky* zriaďovaná pod záštitou Národného centra zdravotníckych informácií, ktorá poskytuje štatistické informácie o liečených drogozo závislých ľuďoch v zdravotníckych zariadeniach.

Tabuľka č. 9: Vývoj počtu liečených drogozo závislých v rokoch 2009 až 2013 vo všetkých vekových kategóriách spolu a u mladistvých vo veku 15-19 rokov podľa pohlavia v Slovenskej republike

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Liečení užívatelia drog spolu	1 909	2 266	2 313	2 193	2 484
- z toho muži	1 525	1 859	1 896	1 817	2 077
- z toho ženy	384	407	417	376	407
Liečení užívatelia vo veku 15-19	298	321	302	300	317
- z toho chlapci	241	250	235	238	235
- z toho dievčatá	57	71	67	62	82

Zdroj: NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013*. [cit. 2015-19-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2013/zs1444.pdf>>.

V poradí deviata tabuľka nám ukazuje, že počet liečených drogozo závislých dosiahol v roku 2013 na Slovensku najviac za posledných 5 rokov od roku 2009, bežná 2 500 osôb. Rovnako za uplynulých 5 rokov od roku 2009 bol dosiahnutý najvyšší počet liečených drogozo závislých v roku 2013 u mužského pohlavia skoro 2 100 osôb, pričom podielovo na celkových užívateľoch bol približne 84 percent. Pri liečených drogozo závislých tínedžeroch vo veku 15 až 19 rokov v sledovanom období neprišlo k výrazným zmenám, stále sa pohybujú okolo celkového počtu 300. Na celkovom počte drogozo závislých, ktorí boli liečení sme zaznamenali v roku 2013 podiel 12,76 percent mladých ľudí. Tak isto ako aj pri celkovej populácii prevažuje v roku 2013 aj u mladistvých podiel chlapcov nad dievčatami (74 percent k 26 percentám). Počet dievčat pritom vzrástol od roku 2012 do roku 2013 o 20 percent.

Štatistická publikácia Národného centra zdravotníckych informácií s názvom *Drogová závislosť – liečba užívateľa drog v SR 2013* nám umožňuje vyvodit' nasledujúce objektívne jestvujúce informácie týkajúce sa liečených drogozo závislých tínedžerov vo veku 15 až 19 rokov na Slovensku v roku 2013:

- najviac liečených mladistvých užívateľov drog v rámci Slovenskej republiky pochádzalo aj pri chlapcoch aj pri dievčatách z Bratislavského a Košického kraja;

- najmenej liečených mladistvých užívateľov drog na Slovensku bolo pri oboch pohlaviach z Prešovského kraja, konkrétne sa jednalo o jedno dievča a trinásť chlapcov;
- najčastejšie boli chlapci liečení od závislosti na marihuane a pervitíne:
 - 53,6 percent bolo liečených od závislosti na marihuane,
 - 25,5 percent bolo liečených od závislosti na pervitíne;
- pri dievčatách bola v najväčšej miere zaregistrovaná závislosť od marihuany a pervitínu, akurát uprednostňovali pervitín pred marihuanou:
 - 53,7 percent bolo liečených od závislosti na pervitíne,
 - 30,5 percent bolo liečených od závislosti na marihuane;
- liečených užívateľov drog vo veku 16 až 18 rokov bolo 196, z toho podľa dĺžky pravidelného užívania najväčší počet mladistvých konzumovalo pravidelne drogy jeden rok;
- z už uvedených 196 osôb boli dvaja, ktorí pravidelne užívali drogy až 9 rokov.

3.6 Predčasné ukončenie štúdia

Problému predčasného ukončenia štúdia sa venuje Európska únia v stratégii Európa 2020. Jedná sa o stratégiu na zabezpečenie inteligentného, udržateľného a inkluzívneho rastu. Stratégia Európa 2020 prezentuje víziu európskeho sociálneho trhového hospodárstva v 21. storočí. K dosiahnutiu pokroku do roku 2020 navrhla Komisia 5 hlavných cieľov, z ktorých jedným je zníženie podielu ľudí, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku pod 10 percent.

Tabuľka č. 10: Vývoj miery predčasne ukončeného vzdelávania a odbornej prípravy osôb vo veku 18 až 24 rokov podľa pohlavia v EÚ 28 za rok 2013 v percentách

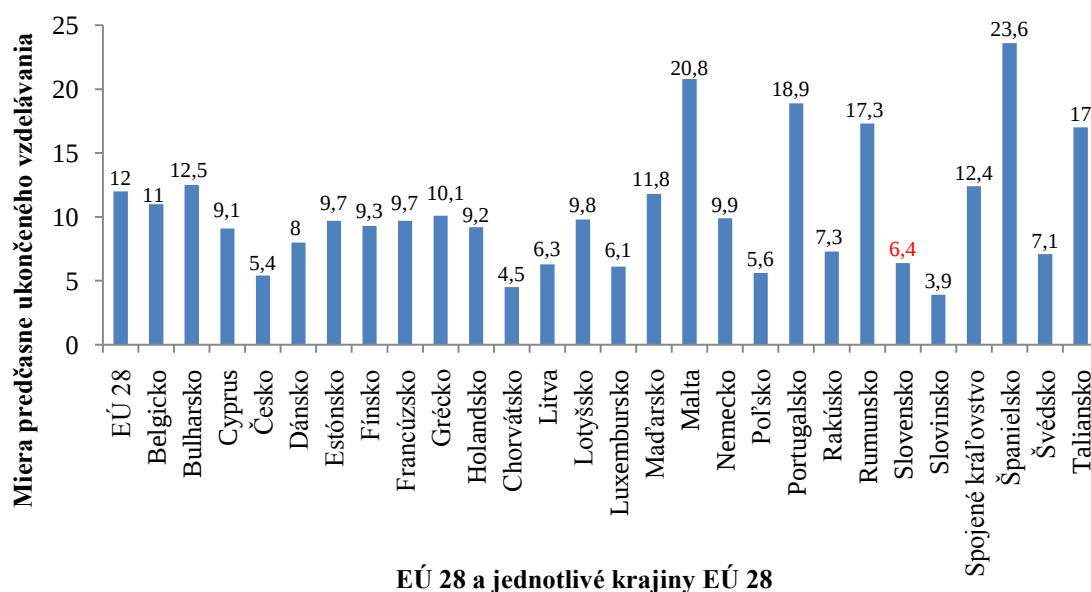
Rok/ Pohlavie	2009	2010	2011	2012	2013
Muži a ženy spolu	14,2	13,9	13,4	12,7	12,0
Muži	16,1	15,8	15,3	14,4	13,6
Ženy	12,3	11,9	11,5	10,9	10,2

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Tabuľky politiky EÚ : Indikátory Európy 2020: Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava podľa pohlavia*. [cit. 2015-21-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Z desiatej tabuľky vidíme, že od roku 2009 po rok 2013 miera predčasne ukončeného vzdelávania v Európskej únii má klesajúcu tendenciu a čoraz viac sa približuje

k desiatim percentám. V roku 2013 dosiahla 12 percent. Klesajúci trend môžeme pozorovať aj u mužov aj u žien, pričom miera predčasne ukončeného štúdia je vyššia u mužského pohlavia. U ženského pohlavia táto miera v roku 2013 bola 10,2 percent, čím skoro dosiahla cieľ stratégie Európy 2020.

Graf č. 4: Miera predčasne ukončeného vzdelávania a odbornej prípravy osôb vo veku 18 - 24 rokov v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2013 v percentách

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Tabuľky politiky EÚ : Indikátory Európy 2020 : Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava podľa pohlavia*. [cit. 2015-21-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Podľa grafu s číslom 4 vidíme, že v roku 2013 dosiahli najhoršie výsledky plnenia cieľa miery predčasného ukončenia štúdia v rámci krajín EÚ 28 nasledujúce krajiny: Španielsko (23,6 percent), Malta (20,8 percent) a Portugalsko (18,9 percent). Naopak najnižšiu mieru predčasne ukončeného vzdelávania mali Slovinsko (3,9 percent), Chorvátsko (4,5 percent) a Česko (5,4 percent). Viac ako polovica krajín EÚ 28 sa nachádzala pod úrovňou desiatich percent. Slovenská republika sa umiestnila na 7. mieste s 6,4 percentami.

Tabuľka č. 11: Vývoj miery predčasne ukončeného vzdelávania a odbornej prípravy osôb vo veku 18 až 24 rokov podľa pohlavia na Slovensku za rok 2013 v percentách

Rok / Pohlavie	2009	2010	2011	2012	2013
Muži a ženy spolu	4,9	4,7	5,1	5,3	6,4
Muži	5,7	4,6	5,4	6,0	6,7
Ženy	4,1	4,9	4,6	4,6	6,1

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava podľa pohlavia*. [cit. 2015-21-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

V rámci stratégie Európa 2020 majú jednotlivé štáty stanovené aj vlastné národné cieľové hodnoty. Slovenská republika má stanovený cieľ v oblasti predčasného ukončenia štúdií vo výške 6 percent. V jedenástej tabuľke môžeme vidieť, že od roku 2009 do roku 2012 bol tento cieľ spĺňaný, aj keď od roku 2010 je možné pozorovať stúpajúci trend. V roku 2013 dosiahol 6,4 percent, čím prekročil stanovenú hranicu o 0,4 percentuálneho bodu. U mužov bola vyššia miera predčasného ukončenia vzdelávania ako u žien. V roku 2013 oproti roku 2012 stúpla táto miera u žien až o 1,5 percentuálneho bodu, pričom u mužov to bol nárast len 0,7 percentuálneho bodu.

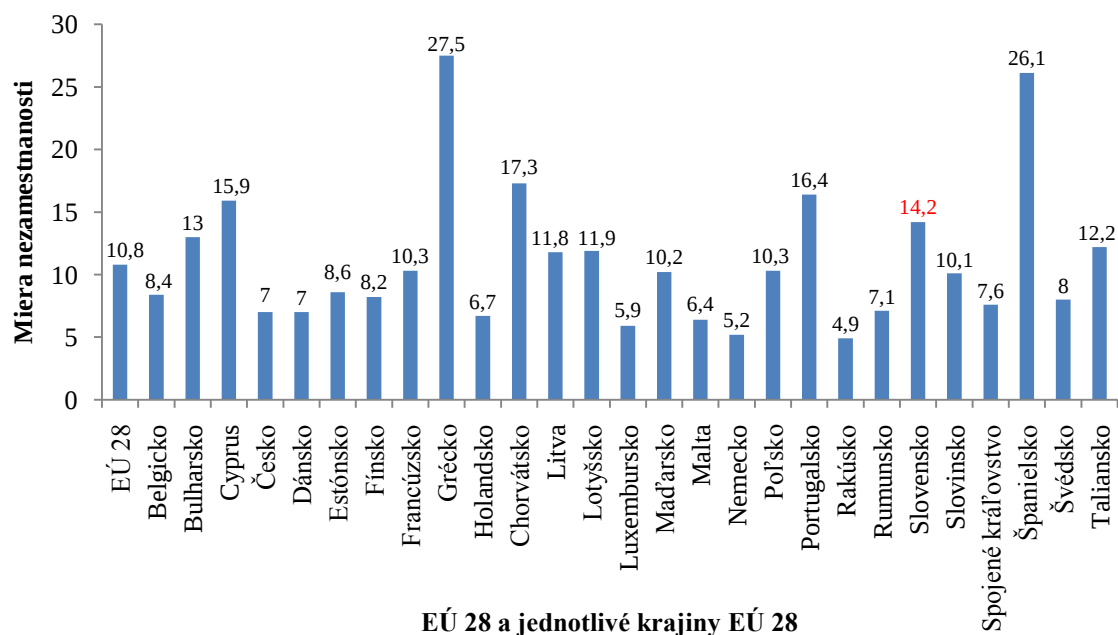
3.7 Nezamestnanosť

Nezamestnanosť je v súčasnej dobe jedným z najzávažnejších problémov, ktoré sa vyskytujú v trhovách ekonomikách. Výnimkou nie je ani Slovenská republika. Vážnym ekonomickým, sociálnym a politickým problémom je úsilie o vybudovanie nových pracovných miest, ale aj úsilie o zníženie bremena nezamestnanosti.

Nezamestnaní sú tá časť obyvateľstva, ktorí nie sú v trvalom zamestnaní, ale aktívne si ho hľadajú, alebo sa chcú doňho vrátiť. Rozmer nezamestnanosti sa meria mierou nezamestnanosti, ktorá sa počíta ako podiel počtu nezamestnaných a práceschopného obyvateľstva násobeného 100, keďže je vyjadrená v percentách.

Za posledných 5 rokov od roku 2013 sa miera nezamestnanosti v Európskej únii neustále zvyšuje. V roku 2013 bola zaznamenaná vo výške 10,8 percent.

Graf č. 5: Miera nezamestnanosti v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2013 v percentách

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Trh práce : Zamestnanosť a nezamestnanosť : Miera nezamestnanosti podľa pohlavia a vekovej skupiny – ročný priemer, %*. [cit. 2015-8-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Z 28 krajín Európskej únie zachytených v piatom grafe môžeme pozorovať, že najnižšiu mieru nezamestnanosti dosiahli Rakúsko (4,9 percent), Nemecko (5,2 percent) a Luxembursko (5,9 percent). Opačný prípad nám zobrazujú krajiny ako Grécko (27,5 percent) a Španielsko (26,1 percent). Slovenská republika dosiahla v roku 2013 spomedzi krajín Európskej únie v miere nezamestnanosti 6. najvyššiu hodnotu 14,2 percent.

Nezamestnanosť sa dá v podmienkach Slovenskej republiky merať dvomi spôsobmi. Prvým spôsobom je výberové zisťovanie pracovných síl, ktoré sa uskutočňuje od roku 1993 a je realizované Štatistickým úradom Slovenskej republiky za pomoci dotazníkov. Tieto dotazníky zisťujú nezamestnanosť v 10 250 náhodne vybraných domácnostiach. V tomto spôsobe zisťovania nezamestnanosti sú braní do úvahy aj dobrovoľne nezamestnaní. Druhý spôsob nepočíta s dobrovoľne nezamestnanými. Zaoberá sa len tými nezamestnanými, ktorí sú nahlásení na Ústredí práce, sociálnych vecí a rodiny. V tomto prípade sú to ľudia, ktorí sú bez zamestnania, ale nepretržite si ho hľadajú. Hovoríme o evidovanej miere nezamestnanosti. Miera nezamestnanosti výberového zisťovania pracovných síl je približne o 1,5 percentuálneho bodu nižšia ako evidovaná miera nezamestnanosti.

Tabuľka č. 12: Vývoj nezamestnaných na základe pohlavia v rokoch 2009 až 2013 v tisícoch a vývoj miery nezamestnanosti na základe pohlavia v rokoch 2009 až 2013 v percentách na základe VZPS v podmienkach Slovenskej republiky

Rok/ Pohlavie	2009 tis.	2009 %	2010 tis.	2010 %	2011 tis.	2011 %	2012 tis.	2012 %	2013 tis.	2013 %
Muži a ženy	324,2	12,1	389,0	14,4	364,6	13,6	377,5	14,0	386,0	14,2
Muži	170,8	11,4	212,8	14,2	203,5	13,6	203,8	13,5	210,4	14,0
Ženy	153,5	12,9	176,2	14,6	161,1	13,6	173,8	14,5	175,6	14,5

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Nezamestnaní podľa vzdelania a pohlavia v tis. osobách; Miera nezamestnanosti podľa vzdelania a pohlavia v %*. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Tabuľka č. 13: Vývoj disponibilného počtu uchádzačov o zamestnanie v rokoch 2009 až 2013 a vývoj miery evidovanej nezamestnanosti v rokoch 2009 až 2013 v percentách na Slovensku

Rok / Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Priemerný počet uchádzačov o zamestnanie	335 490	334 903	362 428	390 111	364 225
Miera evidovanej nezamestnanosti v %	12,66	12,46	13,59	14,44	13,50

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Miera evidovanej nezamestnanosti*. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.

Tabuľky číslo 12 a 13 hovoria o vývoji nezamestnanosti a miere nezamestnanosti podľa Štatistického úradu Slovenskej republiky, ale aj podľa Ústredia práce sociálnych vecí a rodiny v rokoch 2009 až 2013. Za posledných 5 rokov od roku 2013 dosahovala najnižšiu mieru nezamestnanosti Slovenská republika podľa výberového zisťovania v roku 2009. Od tohto roku vzrástla do roku 2013 o 2,1 percentuálneho bodu. Evidovaná miera nezamestnanosti bola v roku 2013 stanovená na 13,5 percent. Rozdiel medzi týmito mierami je opodstatnený už spomínanými dobrovoľne nezamestnanými, ktorí nie sú zahrnutí v evidovanej miere nezamestnanosti. Z tabuľky číslo 12, ktorá je zostavená na základe výberového zisťovania pracovných síl môžeme pozorovať, že nezamestnanosť je vyššia u ženského pohlavia. V roku 2013 bola podľa Štatistického úradu nezamestnanosť u mužov 14 percent, pričom u žien bola o 0,5 percentuálneho bodu vyššia.

Tabuľka č. 14: Počet nezamestnaných osôb za rok 2013 podľa pohlavia a dosiahnutého vzdelania v tisícoch na Slovensku

Pohlavie/ Vzdelanie	Muži a ženy spolu	Muži	Ženy
Základné	67,1	36,7	30,4
Učňovské bez maturity	133,9	85,0	48,8
Stredné bez maturity	12,6	7,7	4,9
Úplné stredné odborné s maturitou	13,0	7,5	5,6
Úplné stredné všeobecné	18,7	7,3	11,4
Úplné stredné odborné	100,5	49,8	50,7
Vyššie odborné	2,2	0,4	1,8
Vysokoškolské - 1. Stupeň	7,4	2,8	4,6
Vysokoškolské - 2. Stupeň	30,0	12,9	17,2
Vysokoškolské - 3. Stupeň	0,6	0,4	0,2
Stupeň vzdelania spolu	386,0	210,4	175,6

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Nezamestnaní podľa vzdelania a pohlavia v tis. osobách*. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

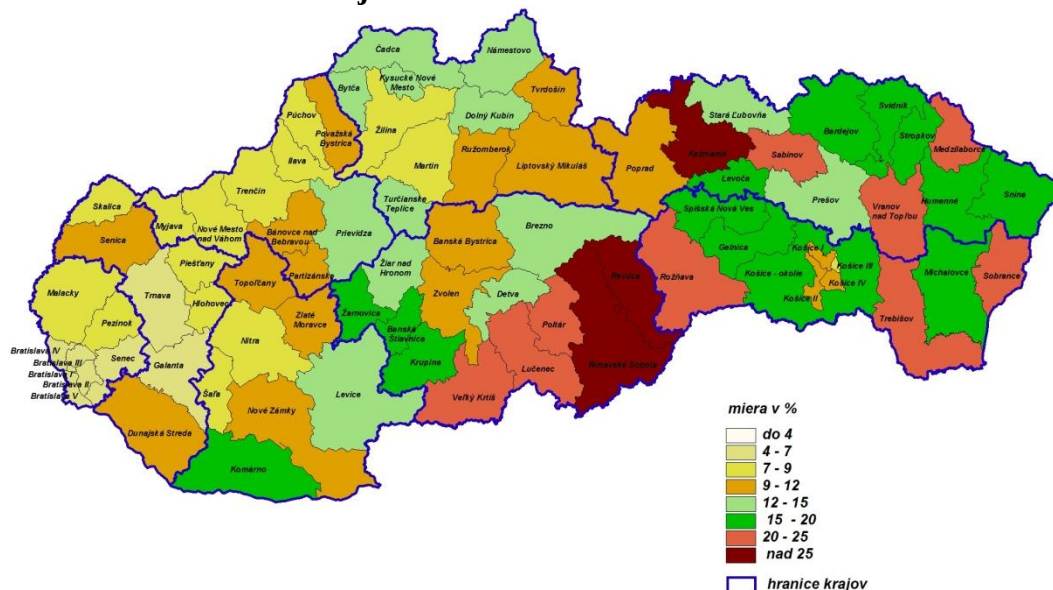
Z tabuľky s poradovým číslom 14 je zrejmé, že z nezamestnaného obyvateľstva dosiahlo najviac nezamestnaných v roku 2013 učňovské vzdelanie bez maturity. Za nimi nasledovalo úplné stredné odborné vzdelanie, základné vzdelanie a vysokoškolské vzdelanie ukončené na druhom stupni. U mužského pohlavia bolo najviac nezamestnaných s učňovským vzdelaním bez maturity, úplným stredným odborným vzdelaním a základným vzdelaním. Pri ženskom pohlaví bola tendencia rovnaká, akurát si vymenili priečky nezamestnaní s učňovským vzdelaním bez maturity a nezamestnaní s úplným stredným odborným vzdelaním. Najmenší počet nezamestnaných bol zaregistrovaný pri nezamestnaných s dosiahnutým vzdelaním vysokoškolského vzdelania tretieho stupňa a vyššieho odborného vzdelania. Pri nezamestnaných s dosiahnutým stupňom vzdelania doktorandského štúdia je možné konštatovať, že výsledok je následkom toho, že najmenšia časť z celkového nezamestnaného obyvateľstva ukončí daný stupeň.

Tabuľka č. 15: Miera evidovanej nezamestnanosti v krajoch SR za november 2014

Poradie kraja	Kraj	Evidovaná miera nezamestnanosti v %
1.	Prešovský	17,35
2.	Banskobystrický	17,18
3.	Košický	15,93
4.	Nitriansky	11,15
5.	Žilinský	10,85
6.	Trenčiansky	9,45
7.	Trnavský	8,00
8.	Bratislavský	6,15

Zdroj: ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY: *Nezamestnanosť - mesačné štatistiky*. [cit. 2015-12-1]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=374518>.

Obrázok č. 1: Miera evidovanej nezamestnanosti v okresoch SR k 30.11.2014

Zdroj: ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY: *Nezamestnanosť - mesačné štatistiky*. [cit. 2015-12-1]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=374518>.

Tabuľka číslo 15 a obrázok číslo 1 nám vypovedajú o rozdieloch v evidovanej miere nezamestnanosti v jednotlivých krajoch a okresoch Slovenskej republiky za november 2014. Najvyššiu mieru evidovanej nezamestnanosti v sledovanom období dosiahol Prešovský kraj s výškou 17,35 percent. Hneď za ním sa umiestnil o čosi s nižšou mierou evidovanej nezamestnanosti 17,18 percent Banskobystrický kraj. Naopak najnižšiu evidovanú mieru nezamestnanosti 6,15 percent mal Bratislavský kraj, za ktorým nasledovali Trnavský a Trenčiansky kraj. V rámci okresov najnižšie údaje evidovanej miery nezamestnanosti boli zaznamenané v okresoch Bratislava I, Bratislava V, Bratislava IV, Galanta a Bratislava III. Všetkých päť vymenovaných okresov zaznamenalo evidovanú mieru nezamestnanosti menej ako 6 percent. Na prvých priečkach s najvyššou mierou nezamestnanosti sa umiestnili okresy Rimavská Sobota, Revúca a Kežmarok. Tretí okres, Rožňava, známy zo zoskupenia 3R sa umiestnil na štvrtej priečke s najvyššou evidovanou mierou nezamestnanosti. Miery nezamestnanosti sa v týchto prípadoch pohybovali približne od 30 percent po 24 percent. Evidovaná miera nezamestnanosti mala v novembri 2014 vo všetkých krajoch výšku 12,25 percent, čím oproti celkovej ročnej evidovanej miere nezamestnanosti za rok 2013 poklesla.

3.8 Zdravotné poistenie

Podľa článku 40 piateho oddielu Ústavy Slovenskej republiky má každý právo na ochranu zdravia. „Na základe zdravotného poistenia majú občania právo na bezplatnú zdravotnú starostlivosť a na zdravotnícke pomôcky za podmienok, ktoré ustanoví zákon.“³⁹ Najdôležitejšie zákony, ktoré upravujú zdravotné poistenie sú:

- zákon č. 577/2004 Z. z. o rozsahu zdravotnej starostlivosti uhrádzanej na základe verejného zdravotného poistenia a o úhradách za služby súvisiace s poskytovaním zdravotnej starostlivosti;
- zákon č. 580/2004 Z. z. o zdravotnom poistení;
- zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach a o dohľade nad zdravotnou starostlivosťou.

V podmienkach Slovenskej republiky existujú v súčasnosti tri zdravotné poisťovne, ktorými sú DÔVERA zdravotná poisťovňa, Všeobecná zdravotná poisťovňa a Union zdravotná poisťovňa. Každá fyzická osoba, ktorá má trvalý pobyt na Slovensku musí byť povinne poistená v niektorej z troch zdravotných poisťovní.

Tabuľka č. 16: Vývoj počtu poistencov zdravotného poistenia v rokoch 2009 až 2013 v podmienkach Slovenskej republiky

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Poistenci spolu	5 271 277	5 260 654	5 237 830	5 220 972	5 197 524
Zamestnanci	1 625 633	1 588 159	1 440 926	1 402 806	1 652 143
Samostatne zárobkovo činné osoby	397 421	418 974	350 184	328 472	325 938
Nerezidenti	404	0	0	0	0
Ostatní platitelia poistného	106 581	108 327	91 822	83 275	76 706
Poistenci, za ktorých poistné hradí štát	3 107 877	3 107 103	3 325 296	3 375 005	3 107 722
Poistenci bez platnej poistky	33 361	38 091	29 602	31 414	35 015

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Zdravotné poistenie*. [cit. 2015-24-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Na základe šestnástej tabuľky môžeme pozorovať, že vývoj počtu poistencov na Slovensku celkovo od roku 2009 po rok 2013 klesal. Zároveň vidíme rovnaký vývoj aj pri zamestnaných poistencoch, čo značí znižujúci sa počet zamestnancov na našom území. Kolísavý priebeh vývoja sa javí pri poistencoch, za ktorých poistné hradí štát, pričom v roku 2013 ich počet klesol oproti roku 2012 o viac ako 250 000 osôb. K týmto poistencom, za ktorých štát hradí zaraďujeme nezaopatrené deti, osoby poberajúce

³⁹ Ústava Slovenskej republiky. s. 12. [cit. 2015-24-1]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_20150115.pdf>.

dôchodok, osoby zaradené v evidencii uchádzačov o zamestnanie, osoby starajúce sa o dieťa do 6 rokov (osobne celodenne), osoby poberajúce peňažný príspevok za opatrovanie, osoby opatrujúce občana s ťažkým zdravotným postihnutím a osoby vykonávajúce pre neho osobnú asistenciu, osoby poberajúce dávku v hmotnej núdzi, osoby vo väzniciach, dôchodcovia a invalidné osoby bez nároku na dôchodok, cudzinci a osoby žijúce v cirkevných spoločenstvách. Najviac poistencov, za ktorých hradí štát poistenie bolo v roku 2013 nezaopatrených detí. Naopak najmenej bolo osôb opatrujúcich občana s ťažkým zdravotným postihnutím. Od roku 2011 do roku 2013 narástol počet poistencov bez platnej poistky o viac ako 5 000 osôb.

Tabuľka č. 17: Vývoj príjmov zo zdravotného poistenia a vývoj úhrad zo zdravotného poistenia v rokoch 2009 až 2013 v Slovenskej republike

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Príjmy z výberu poistného spolu	3 418 471	3 580 996	3 583 748	3 785 726	3 891 135
Úhrady za zdravotnú starostlivosť spolu	3 270 799	3 305 972	3 365 575	3 503 694	3 644 942

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Zdravotné poistenie*. [cit. 2015-24-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Sedemnásť tabuľka nám poukazuje na vývoj príjmov a úhrad zo zdravotného poistenia za roky 2009 až 2013 na Slovensku. Pozorujeme v nej opačnú tendenciu ako v tabuľke číslo 16. Kým vývoj poistencov od roku 2009 do roku 2013 klesal, vývoj príjmov a úhrad zo zdravotného poistenia rástol. V roku 2013 boli zaznamenané príjmy zo zdravotného poistenia v celkovom úhrne 3 891 135 eur a výdavky 3 644 942 eur. Z uvedeného vyplýva, že zdravotné poisťovne mali zisk v danom roku 246 193 eur, pričom priemerné výdavky jedného poistenca na zdravotné poistenie boli vo výške približne 75 centov a výdavky zdravotných poisťovní na jedného poistenca v priemere dosiahli sumu okolo 70 centov.

Z údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky vieme konštatovať, že najvyššie príjmy zo zdravotného poistenia v roku 2013 na území Slovenska pochádzali od zamestnávateľov a štátu.

K úhradám za zdravotnú starostlivosť zo zdravotného poistenia radíme úhrady za ambulantnú primárnu zdravotnú starostlivosť, úhrady za ambulantnú zdravotnú špecializovanú starostlivosť, úhrady za spoločné vyšetrovacie a liečebné zložky, úhrady za liečivá na recepty, úhrady za zdravotnícke pomôcky, úhrady za lôžkovú starostlivosť a úhrady za kúpeľnú starostlivosť. Podľa záznamov Štatistického úradu Slovenskej republiky najvyššie úhrady zo zdravotného poistenia v roku 2013 smerovali na lôžkovú

starostlivosť nemocníc a liečivá na recepty. Naopak najnižšie úhrady boli na kúpeľnú starostlivosť a zdravotnícke pomôcky.

3.9 Priemerná týždenná mzda

Zisťovanie priemernej týždennej mzdy sa v podmienkach Slovenskej republiky nerealizuje. Z toho dôvodu budeme hovoriť o alternatívach v podobe priemernej nominálnej mesačnej mzdy a mediánu hrubej mesačnej mzdy. Priemerná mesačná mzda v hospodárstve Slovenskej republiky je štatistická informácia, ktorá je zisťovaná Štatistickým úradom SR za príslušný kalendárny rok. Priemerná mzda je však pojem, ktorý nie celkom presne odzrkadľuje mzdovú situáciu, nakoľko vysoké mzdy ju zvyšujú. Medián mesačnej mzdy je štatisticky presnejší ako priemerná mzda. Určuje stred a delí množinu miezd presne na polovicu, pričom v prvej polovici sú také mzdy, ktoré sú nižšie ako medián mesačnej mzdy a v druhej sú tie, ktoré sú väčšie ako medián mesačnej mzdy.

Tabuľka č. 18: Vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy v rokoch 2009 až 2013 na Slovensku v eurách

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Priemerná nominálna mesačná mzda (EUR)	744,50	769	786	805	824

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v EUR, Sk, indexy*. [cit. 2015-26-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Tabuľka s poradovým číslom 18 nám zachytáva vývoj priemernej nominálnej mesačnej mzdy od roku 2009 až po rok 2013 v Slovenskej republike. Môžeme badať, že táto mzda má za celý pozorovaný čas rastúci proces, čo je následkom každoročne rastúcej minimálnej mzdy v priemere o 10 eur. Najvyšší nárast priemernej nominálnej mesačnej mzdy bol z roku 2009 na rok 2010 o 24,50 eur. Od roku 2009 do 2013 vzrástla priemerná mzda takmer o 80 eur a dosiahla v poslednom sledovanom roku sumu 824 eur.

Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca podľa ekonomických činností docielila v roku 2013 podľa záznamov Štatistického úradu Slovenskej republiky najvyššiu hodnotu 1 634 eur v profesijnom odbore Informácie a komunikácie. Za nimi nasledovali finančné a poisťovacie činnosti so sumou priemernej mzdy 1 531 eur. Obrátene, najnižšie priemerné nominálne mesačné mzdy boli v odboroch ako ubytovacie a stravovacie služby vo výške 513 eur. Za nimi pokračovali umenie, zábava a rekreácia, ale aj vzdelávanie.

Čo sa týka mediánu hrubej mesačnej mzdy, ten, na základe údajov Štatistického úradu Slovenskej republiky mal v roku 2013 výšku 718 eur, čo je o viac ako 100 eur menej oproti priemernej nominálnej mesačnej mzde. Medián hrubej mesačnej mzdy bol v roku 2013 vyšší u mužského pohlavia o 126 eur v porovnaní so ženským pohlavím.

Tabuľka č. 19: Medián hrubej mesačnej mzdy za rok 2013 podľa pohlavia a dosiahnutého vzdelania v eurách na Slovensku

Pohlavie/ Vzdelanie	Muži a ženy spolu	Muži	Ženy
Základné	505	595	452
Učňovské bez maturity	613	697	489
Stredné bez maturity	580	659	498
Úplné stredné odborné s maturitou	710	807	583
Úplné stredné všeobecné	714	812	667
Úplné stredné odborné	743	854	690
Vyššie odborné	809	855	797
Vysokoškolské – 1. Stupeň	800	952	751
Vysokoškolské – 2. Stupeň	1 006	1 191	925
Vysokoškolské – 3. Stupeň	1 129	1 184	1 071
Stupeň vzdelania spolu	718	783	657

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Štruktúra priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca podľa vzdelania v EUR, Sk, %.* [cit. 2015-26-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Najvyšší medián hrubej mesačnej mzdy v roku 2013 podľa devätnástej tabuľky získali zamestnanci s ukončeným vysokoškolským vzdelaním tretieho stupňa. Inverzne najnižší medián hrubej mesačnej mzdy mali zamestnanci s ukončeným vzdelaním základným. Rozdiel v mediáne medzi najvyšším a najnižším bol 624 eur. Pri všetkých stupňoch vzdelania dosahovali muži vyšší medián hrubej mesačnej mzdy než ženy. So stúpajúcim stupňom vzdelania môžeme sledovať v tabuľke aj zvyšujúci sa medián hrubej mesačnej mzdy, s výnimkou učňovského vzdelania bez maturity so stredným vzdelaním bez maturity a vyššieho odborného vzdelania s vysokoškolským vzdelaním prvého stupňa. V oboch prípadoch dosahuje spomínané nižšie vzdelanie vyšší medián hrubej mesačnej mzdy než spomínané vyššie vzdelanie.

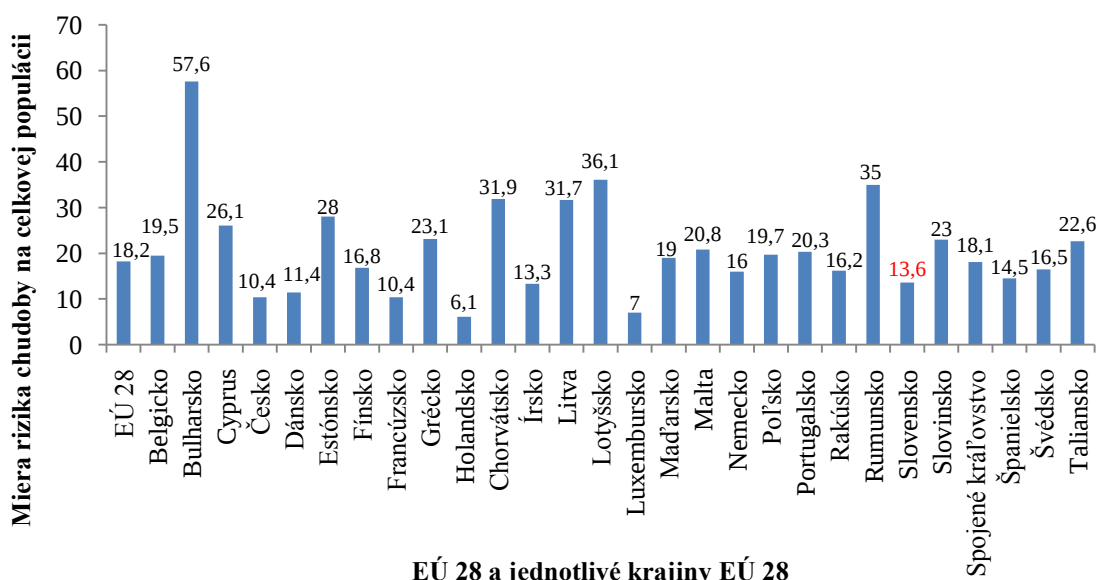
Okrem Štatistického úradu Slovenskej republiky venuje pozornosť priemernej mesačnej mzde aj pracovný portál platynaslovensku.sk. Tento pracovný portál zrealizoval v roku 2013 prieskum platov, ktorého výsledkom bola dosiahnutá priemerná mzda 697 eur. V anketovom prieskume uskutočňovanom tiež portálom platynaslovensku.sk prostredníctvom 430 návštevníkov portálu zaznamenala priemerná mesačná mzda za rok 2013 sumu 815 eur. Táto priemerná mesačná mzda podľa ich každoročne realizovaného prieskumu oproti predchádzajúcemu roku vzrástla o 88 eur.

3.10 Chudoba ľudí nad 65 rokov

Chudoba je celopopulačným problémom. Trápi ľudí všetkých vekových skupín, a teda aj seniorov. Väčšinou sa jedná pri senioroch o najstaršie vekové skupiny. Pre seniora chudoba predstavuje významný stres, nakoľko mu zhoršuje podmienky nakupovania kvalitných potravín a udržiavania chodu domácnosti. Chudoba má pre seniora nepriaznivý dopad najmä na jeho kvalitu života a spoločenský život.

V rámci 28 krajín Európskej únie spomedzi všetkých vekových kategórií má podľa Európskeho štatistického úradu najnižšiu mieru rizika chudoby veková kategória ľudí nad 65 rokov.

Graf č. 6: Miera rizika chudoby ľudí nad 65 rokov na celkovej populácii v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2013 v percentách

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Prijem a životné podmienky : Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením podľa veku a pohlavia*. [cit. 2015-29-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

V roku 2013 na báze informácií Európskeho štatistického úradu zachytených v grafe s číslom 6 nadobudla miera rizika chudoby v krajinách EÚ 28 pri ľuďoch starších ako 65 rokov 18,2 percent. Najlepšie s najnižšími mierami rizika chudoby v rámci 28 krajín Európskej únie sa umiestnili Holandsko, Luxembursko, Česko a Francúzsko. Obrátene najviac chudobných ľudí nad 65 rokov mali krajiny ako Bulharsko, Lotyšsko a Rumunsko. Slovenská republika dovŕšila v štatistike krajín EÚ 28 siedmu najnižšiu

mieru rizika príjmovej chudoby seniorov, ktorá bola dokonca nižšia ako priemer jednotlivých štátov EÚ 28.

V prostredí Slovenskej republiky v roku 2013 realizoval aj Štatistický úrad SR zisťovanie o príjmovej chudobe a to v mesiacoch apríl a máj prostredníctvom štandardizovaných dotazníkov v neplánovane vybraných domácnostiach. Dotazníky dostalo skoro 6 000 domácností vo viac než 300 obciach Slovenska.

Hranica chudoby v roku 2013 bola Štatistickým úradom SR stanovená na 337 eur mesačného príjmu na osobu.

Tabuľka č. 20: Porovnanie percentuálnych mier chudoby pred a po sociálnych transferoch v rokoch 2012 až 2013 u ľudí nad 65 rokov v Slovenskej republike

Rok/ Ukazovateľ	2012	2013
Miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi, vrátane starobných a pozostalostných dávok	83,3	83,7
Miera rizika chudoby pred sociálnymi transfermi, okrem starobných a pozostalostných dávok	11,7	9,6
Miera rizika chudoby po sociálnych transferoch	7,8	6,0

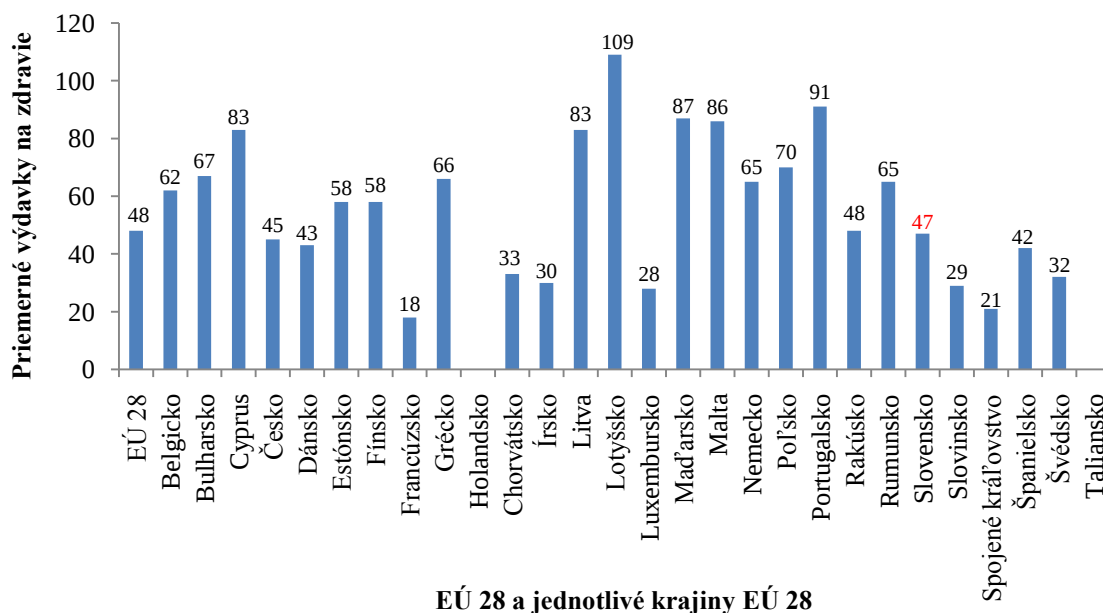
Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Príjmy a životné podmienky domácností (EU SILC)*. [cit. 2015-30-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Na Slovensku v roku 2013 podľa záznamov Štatistického úradu SR najmenej ohrozenou vekovou kategóriou pri posudzovaní príjmovej chudoby boli osoby staršie ako 65 rokov. Podľa tabuľky s poradovým číslom 20 vytvorenej výstupmi Štatistického úradu zo štatistiky EU SILC 2013 trpelo na Slovensku v roku 2013 chudobou pred sociálnymi transfermi, ktoré nezahŕňali starobné a pozostalostné dávky 83,7 percent ľudí starších ako 65 rokov. Podľa Inštitútu pre výskum sociálno-ekonomických rizík a alternatív sem spadajú najmä ťažko zdravotne postihnutí seniori. Miera rizika chudoby po všetkých sociálnych transferoch v roku 2013 dosahovala u seniorov nad 64 rokov 6,0 percent. Táto miera od roku 2012 klesla o 1,8 percentuálneho bodu. Štatistický úrad SR tiež hovorí o tom, že miera rizika chudoby u seniorov je po všetkých sociálnych dávkach vyššia u žien o 4,3 percentuálneho bodu v porovnaní s mužmi.

3.11 Výška nákladov z dôchodku na zdravotnú starostlivosť osôb vo veku 65 a viac rokov

Dôležitým faktorom, ktorý sa opiera o finančnú situáciu dôchodcov je ich zdravotný stav a výdavky z dôchodku smerujúce na zdravotnú starostlivosť.

Graf č. 7: Priemerné výdavky dôchodcov na zdravie v EÚ 28 a jednotlivých krajinách EÚ 28 za rok 2010 v eurách

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Životné podmienky a blahobyt : Štruktúra výdavkov na spotrebu podľa sociálno-ekonomickej kategórie referenčnej osoby*. [cit. 2015-1-2]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

Siedmy graf nám hovorí o priemerných výdavkoch na zdravie, ktoré mali európski dôchodcovia v roku 2010. Rok 2010 je rokom kedy realizoval Európsky štatistický úrad poslednú štatistiku týkajúcu sa výdavkov súkromných domácností. Údaje v tomto roku neboli však dostupné za všetky krajiny. Chýbali 2 krajiny – Holandsko a Taliansko. Z grafu 7 vidíme, že krajina, ktorá dosahovala najvyššie výdavky na zdravie bolo Lotyšsko, kde výdavky vychádzali viac ako raz toľko, koľko bol priemer celkovej EÚ 28. Za ním nasledovali krajiny ako Portugalsko, Maďarsko a Malta. Na opačnej strane s najnižšími výdavkami na zdravie zaznamenávame Francúzsko, Spojené kráľovstvo a Luxembursko. Slovenská republika dosiahla sumu nižšiu ako je priemer krajín EÚ 28 a deviate miesto v najnižších výdavkoch na zdravie v rámci krajín Európskej únie.

Tabuľka č. 21: Vývoj čistých peňažných výdavkov a čistých výdavkov na zdravie u domácností dôchodcov v rokoch 2009 až 2013 na Slovensku

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Čisté peňažné výdavky	306,18	327,79	332,08	345,82	347,35
- z toho výdavky na zdravie v eurách	13,92	16,72	16,16	18,21	18,44
- z toho výdavky na zdravie v percentách	4,5	5,1	4,9	5,3	5,3

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Peňažné príjmy a výdavky súkromných domácností*. [cit. 2015-2-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

V dvadsiatej prvej tabuľke môžeme pozorovať narastajúce čisté peňažné výdavky dôchodcov od roku 2009 do roku 2013 na Slovensku. Výdavky na zdravie u seniorov taktiež stúpali, okrem roku 2011 kedy sa znížili v porovnaní s rokom 2010. V roku 2013 tieto výdavky dosahovali 18,44 eur. V percentuálnom ponímaní k celkovým čistým peňažným výdavkom to bolo v rovnakom roku 5,3 percent.

Tabuľka č. 22: Peňažné výdavky na zdravotnú starostlivosť domácností dôchodcov za rok 2013 v Slovenskej republike

Ukazovateľ	Suma v eurách
Peňažné výdavky na zdravie	18,44
Peňažné výdavky na zdravotnícke a farmaceutické výrobky a terapeutické prístroje	14,66
Peňažné výdavky na zdravotnícke služby poskytované mimo nemocníc	3,49
Peňažné výdavky na nemocničné služby	0,30
Peňažné výdavky na platby zdravotným poisťovniam a Sociálnej poisťovni	7,80

Zdroj: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Peňažné príjmy a výdavky súkromných domácností*. [cit. 2015-2-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

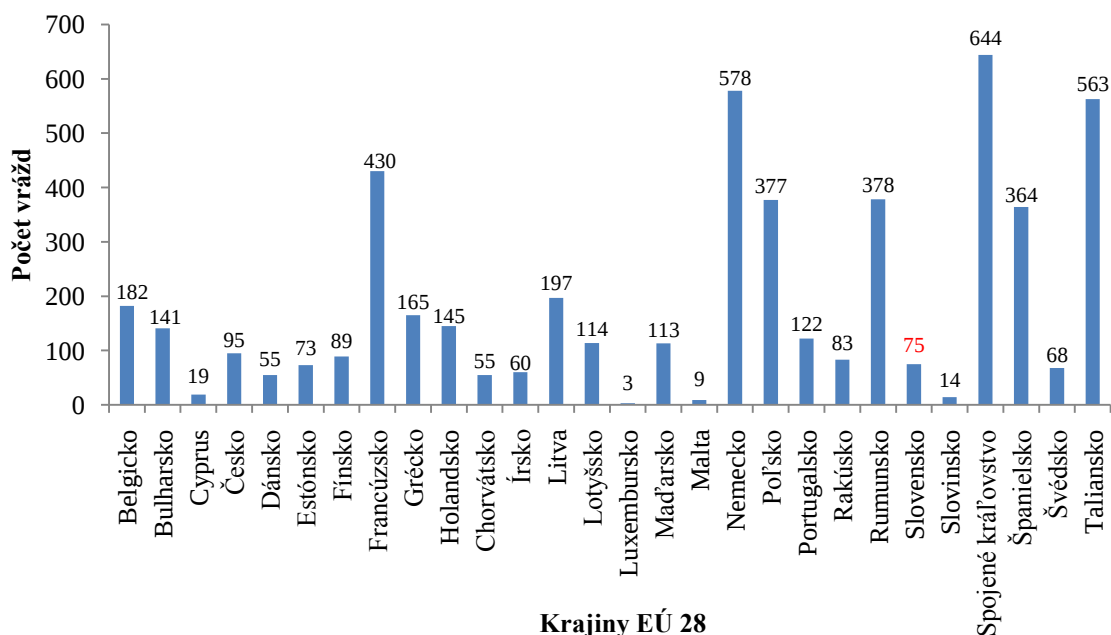
Dvadsať druhá tabuľka nám zachytáva časť čistých peňažných výdavkov, ktoré boli v roku 2013 v Slovenskej republike vynaložené na zdravotnú starostlivosť domácnosťami dôchodcov. Spolu na zdravie, zdravotnícke služby poskytované mimo nemocníc, nemocničné služby, platby zdravotným poisťovniam, platby Sociálnej poisťovni, zdravotnícke a farmaceutické výrobky a terapeutické prístroje odišlo z rozpočtov domácností dôchodcov 44,69 eur. Najviac pritom zaplatili za výdavky na zdravie, zatiaľ čo najmenej za nemocničné služby, čo je teda dané tým, že nie každý dôchodca tieto služby využíva často.

Ak by sme chceli porovnať výdavky dôchodcov na zdravotnú starostlivosť s inými výdavkami, je to možné vďaka štatistike zameranej na peňažné výdavky podľa účelu použitia, ktorú uverejňuje Štatistický úrad SR. Umožňuje nám konštatovať, že výdavky seniorov na tabak a alkohol sú nižšie ako výdavky na zdravotnú starostlivosť, taktiež výdavky na ovocie a zeleninu sú nižšie ako na zdravie. Naopak výdavky na zdravotnú starostlivosť dosahujú takmer 50 percent výdavkov spojených s bývaním.

3.12 Vraždy

Pojem vražda vieme popísať ako trestný čin, ktorý je uskutočňovaný zámerne s cieľom usmrtenia. Vraždy patria k problémom, ktoré sa týkajú každej krajiny na svete. V rámci krajín EÚ 28 bol počet vrážd v roku 2012 vyčíslený na 5 211 vrážd.

Graf č. 8: Počet zaznamenaných vražd políciou v krajinách EÚ 28 za rok 2012

Zdroj: EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Zločiny a trestné súdnictvo : Zločiny zaznamenané políciou*. [cit. 2015-5-2]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.

V poradí ôsmy graf nám poukazuje na počet dosiahnutých vražd, ktoré boli zaznamenané políciou v jednotlivých krajinách Európskej únie za rok 2012. Môžeme v ňom pozorovať, že najvyšší počet vražd, ktoré boli zaznamenané políciou sa udiali v Spojenom kráľovstve, Nemecku a Taliansku. Inverzne najmenej vražd sa udialo v krajinách ako Luxembursko, Malta a Slovinsko. Pozoruhodný je rozdiel medzi krajinami, kde bolo najviac a najmenej vražd. Jednalo sa o rozdiel veľkosti 641 vražd. Nad 100 vražd za rok 2012 v jednotlivých krajinách Európskej únie bolo zaznamenaných v pätnástich krajinách. Slovenská republika v roku 2012 vykázala 75 vražd, čím získala v rámci krajín Európskej únie 10 miesto v poradí od najnižšieho počtu po najvyšší.

Tabuľka č. 23: Vývoj trestných činov a vražd od roku 2009 do 2013 na Slovensku

Rok/ Ukazovateľ	2009	2010	2011	2012	2013
Zistené trestné činy spolu	104 905	95 252	92 873	90 351	89 677
Zistené vraždy	84	89	96	75	78
Objasnené vraždy	72	64	71	52	51
Percentuálny počet objasnených vražd	85,7	71,9	74,0	69,3	65,4
Percentuálny podiel zistených vražd na trestných činoch	0,080	0,093	0,103	0,083	0,087

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Kriminalita*. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Dvadsať tretia tabuľka odzrkadľuje vývoj trestných činov a vražd v rokoch 2009 až 2013 na Slovensku. Vývoj trestných činov mal 5 rokov spätne od roku 2013 klesajúcu tendenciu. Počet zistených vražd mal už v uvedenom období kolísavý priebeh, kedy od roku 2009 do roku 2011 tento počet rástol, potom z roku 2011 na rok 2012 rapídne klesol a od roku 2012 po rok 2013 mierne narástol a dostal sa na hodnotu 78 vražd. Percentuálny počet objasnených vražd na celkovom počte zistených vražd mal taktiež kolísavý priebeh a od roku 2009 po rok 2013 poklesol o 20,3 percentuálneho bodu. V roku 2013 bolo objasnených 65,4 percent z celkového počtu zistených vražd. Percentuálny podiel zistených vražd na zistených trestných činoch nepreukázal ani raz v sledovanom období hodnotu vyššiu ako 0,1 percenta.

Tabuľka č. 24: Počet vražd v jednotlivých krajoch SR v roku 2013

Poradie kraja	Kraj	Počet vražd
1.	Košický	16
2.	Bratislavský, Nitriansky	12
3.	Banskobystrický	11
4.	Trnavský	8
5.	Prešovský, Žilinský	7
6.	Trenčiansky	5

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Násilné a majetkové trestné činy*. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.

Tabuľka s číslom 24 nám zachytáva počet vražd v jednotlivých krajoch Slovenskej republiky v roku 2013. Vidíme z nej, že najviac vražd bolo zaregistrovaných v Košickom, Bratislavskom a Nitrianskom kraji. Naopak najmenej bolo v Trenčianskom, Prešovskom a Žilinskom kraji. Z údajov v tabuľke vieme konštatovať, že na západnom Slovensku bolo 37 vražd, na východnom Slovensku ich bolo 23 a na strednom 18.

Tabuľka č. 25: Počet vražd podľa zámeru páchania v roku 2013 na Slovensku

Zámery páchania vražd	Počet vražd
Úkladné vraždy	18
Lúpežné vraždy	9
Vraždy motivované osobnými vzťahmi	19
Vraždy motivované podnikateľskými vzťahmi	1
Vraždy novonarodeného dieťaťa	2
Vraždy na objednávku	2
Ostatné vraždy	27

Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2013*. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/statistiky/2013/12_december/2_statistika_podla_nazvov_tc_2_31.12.2013.csv>.

Pohľad na počet vražd so zreteľom na zámer páchania tohto trestného činu nám poskytla štatistika Ministerstva vnútra SR, ktorá je zaznačená v tabuľke číslo 25. Najväčší podiel vražd niesli vraždy motivované osobnými vzťahmi a úkladné vraždy. Inverzne najnižší podiel mali vraždy motivované podnikateľskými vzťahmi, vraždy novorodeného dieťaťa a vraždy vykonané na niekoho objednávku.

3.13 Smrteľné dopravné nehody spôsobené požitím alkoholu

Dopravné nehody prinášajú so sebou pre ľudí obrovskú traumu. O to väčšiu, keď pri nich vyhasne život. V rámci dopravných nehôd sú azda najzávažnejšie z morálneho hľadiska smrteľné dopravné nehody, ktoré sú spôsobené požitím alkoholu, nakoľko alkohol u vodičov predstavuje jeden z najväčších zdrojov nebezpečenstva na cestách.

Zistenia *Centra pre technológie* spoločnosti Allianz priniesli informácie, že každá desiatu smrteľná autonehoda v globálnom meradle je spôsobená alkoholom. Výskyt týchto nehôd však nie je vo svete rovnomerný. Z výskumu Allianz vyplynulo, že najviac smrteľných dopravných nehôd spôsobených požitím alkoholu je vo východnej Európe a Strednej Ázii. Po nich nasledujú ostatné oblasti Európy spolu so Severnou a Južnou Amerikou. Opačný prípad, kedy sa jedná o najnižší počet smrteľných dopravných nehôd zapríčinených konzumáciou alkoholu je na Blízkom východe. Pod celosvetovým priemerom, ktorý bol stanovený na 10,9 percent sa nachádzajú aj Afrika, Ázia a Tichomorie.⁴⁰

Tabuľka č. 26: Vývoj dopravných nehôd a vybraných následkov v prostredí Slovenskej republiky za roky 2008 až 2013

Rok/ Ukazovateľ	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Počet dopravných nehôd	59 008	25 989	21 611	15 001	13 945	13 586
Počet usmrtených dopravnou nehodou	509	303	345	324	296	223
Počet nehôd spôsobených alkoholom	2 741	2 255	2 126	1 903	1 743	1 696
Počet usmrtených dopravnou nehodou spôsobenou alkoholom	-	36	26	37	26	23

Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Ročenka dopravnej nehodovosti 2009-2013*. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?rocenkaSR>>.

V dvadsiatej šiestej tabuľke môžeme pozorovať vývoj dopravných nehôd spolu s ich následkami a príčinami od roku 2008 po rok 2013 na Slovensku. Zaujímavé zistenie

⁴⁰ ALLIANZ SLOVENSKÁ POISŤOVŇA: *Každú desiatu smrteľnú autonehodu spôsobí alkohol*. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.allianzsp.sk/kazdu-desiatu-smrtelnu-autonehodu-sposobi-alkohol>>.

je, že počet dopravných nehôd od roku 2008 do roku 2009 klesol o viac ako tretinu a následne od roku 2009 po rok 2013 klesol o viac ako polovicu. Počet usmrtených dopravnou nehodou sa v pozorovanom období taktiež znižoval a od roku 2008 po rok 2013 sa znížil počet mŕtvych pri dopravnej nehode o takmer polovicu. Nehody, ktoré boli zapríčinené užitím alkoholu sú tak isto klesajúceho charakteru v sledovanom čase. V roku 2013 tvoril počet nehôd spôsobených alkoholom 12,5 percent na celkovom počte dopravných nehôd. Počet ľudí, ktorí prišli o život pri dopravnej nehode spôsobenej alkoholom v roku 2013 bol 23 a na počte všetkých usmrtených pri dopravných nehodách sa podieľal výškou 10,3 percenta.

Tabuľka č. 27: Počet dopravných nehôd spôsobených alkoholom v jednotlivých krajoch Slovenskej republiky za rok 2014

Poradie kraja	Kraj	Počet dopravných nehôd spôsobených alkoholom
1.	Košický	287
2.	Žilinský	250
3.	Prešovský	238
4.	Banskobystrický	195
5.	Bratislavský	180
6.	Trenčiansky	170
7.	Trnavský	158
8.	Nitriansky	130

Zdroj: MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Ročenka dopravnej nehodovosti 2014*. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?rocenkaSR>>.

Dvadsať siedma tabuľka nám poukazuje na množstvo dopravných nehôd zapríčinených alkoholom v roku 2014 v jednotlivých krajoch Slovenskej republiky. Oproti roku 2013 sa tento počet dopravných nehôd znížil o 88. V prostredí Slovenskej republiky sa najviac dopravných nehôd pod vplyvom alkoholu odohralo v Košickom, Žilinskom a Prešovskom kraji, teda skôr na východnom Slovensku. Najmenej týchto nehôd bolo registrovaných v Nitrianskom a Trnavskom kraji. Rozdiel medzi Košickým a Nitrianskym krajom bol viac ako 150 nehôd zapríčinených alkoholom.

3.14 Príjmová nerovnosť

Príjmová diferenciácia je najviditeľnejšou formou nerovnosti. Ide o rozdiely v spoločnosti a jej rozdelenie na základe príjmu, ktorý ekonomicky aktívne obyvateľstvo získava ako odmenu za svoju vykonanú prácu.

Na problematiku dôchodkových diferenciácií sa môžeme pozerat' z troch hľadísk a to: z makroekonomického hľadiska, z mikroekonomického hľadiska a zo sociálneho hľadiska. Dôchodková alebo príjmová nerovnosť má niekoľko príčin. Sú to príčiny ekonomické a mimoekonomické. K ekonomickým príčinám môžeme zaradiť zamestnanosť, výšku HDP, ale aj tempo ekonomického rastu. K mimoekonomickým môžeme priradiť vek, vzdelanie, oblasť ekonomickej činnosti, pohlavie a regionálnu príslušnosť.

Príjmovú nerovnosť vieme merať rôznymi ukazovateľmi. My sme si zvolili pre porovnanie dva už spomenuté ukazovatele a to priemernú nominálnu mesačnú mzdu a medián mesačnej mzdy.

V roku 2013 v Slovenskej republike vykázal Štatistický úrad SR priemernú hrubú mesačnú mzdu 912 eur. Pri pohlaviach sa táto suma líšila a to nasledovne: u mužov to bolo 1 021 eur a u žien 791 eur. Presnejší ukazovateľ medián hrubej mesačnej mzdy mal za ten istý rok výšku 718 eur. Aj pri mediáne sa výšky u pohlaví líšili, u mužského pohlavia bol vyšší o 126 eur ako u ženského.

Údaje štatistického úradu nám vypovedajú aj o tom, v ktorom obore ekonomickej činnosti sú aké priemerné príjmy. Z ich zistení vieme konštatovať, že najvyšší medián hrubej mesačnej mzdy bol v roku 2013 z ekonomickej činnosti dodávka elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu (1 261 eur). U mužského pohlavia išlo o finančné a poisťovacie činnosti (1 549 eur) a u ženského pohlavia sa jednalo o dodávky elektriny, plynu, pary a studeného vzduchu (1 158 eur). Najnižší medián hrubej mesačnej mzdy bol v oblastiach ubytovacie a stravovacie služby (475 eur) a administratívne a podporné služby (484 eur). Pri pohlaviach boli oblasti ekonomickej činnosti rovnaké, akurát mali vymenené pozície.

Tabuľka č. 28: Medián hrubej mesačnej mzdy za rok 2013 podľa pohlavia a veku v eurách na Slovensku

Pohlavie / Vek	Muži a ženy spolu	Muži	Ženy
Do 19 rokov	456	495	407
20 – 24 rokov	562	600	515
25 – 29 rokov	713	754	669
30 – 34 rokov	787	859	704
35 – 39 rokov	771	873	681
40 – 44 rokov	741	842	665
45 – 49 rokov	713	796	651
50 – 54 rokov	715	782	656
55 – 59 rokov	704	750	659
60 a viac rokov	715	744	665

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Štruktúra priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca podľa vekových skupín v EUR, Sk, %*. [cit. 2015-10-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

Dvadsať ôsma tabuľka vyjadruje závislosť príjmu od veku v roku 2013 na Slovensku. Môžeme pozorovať, že najvyšší medián hrubej mesačnej mzdy 787 eur mali osoby vo veku 30 až 34 rokov, za ktorými nasledovalo ekonomicky aktívne obyvateľstvo vo veku 35 až 39 rokov a 40 až 44 rokov. V prípade mužov najviac podľa mediánu zarábali muži vo veku 35 až 39 rokov. Čo sa žien týka, u tých sa jednalo o vekovú kategóriu 30 až 34 rokov. Najnižší medián hrubej mesačnej mzdy mali osoby do 19 rokov, za ktorými pokračovali mladí ľudia od 20 do 24 rokov. Pri mužoch aj ženách bola situácia rovnaká. Dôvod prečo najmladší majú najnižšie príjmy je ten, že nemajú ešte dostatočné pracovné skúsenosti.

Tabuľka č. 29: Podiely zamestnancov podľa pásiem hrubej mesačnej mzdy v % za rok 2013 v podmienkach Slovenskej republiky

Príjem	Podiel zam.	Príjem	Podiel zam.	Príjem	Podiel zam.
Do 200	1,2	500,01 – 550	5,9	1 000,01 – 1 200	9,2
200,01 – 300	1,1	550,01 – 600	5,8	1 200,01 – 1 400	5,4
300,01 – 350	4,2	600,01 – 700	12,5	1 400,01 – 1 600	3,2
350,01 – 400	5,3	700,01 – 800	10,7	1 600,01 – 1 800	2,1
400,01 – 450	6,0	800,01 – 850	4,7	1 800,01 – 2 300	2,7
450,01 – 500	5,9	850,01 – 1 000	11,2	2 300,01 a viac	2,9

Zdroj: ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR. 2014. *Štruktúra miezd v SR*. s.1. ISBN 978-80-8121-318-2.

Z dát tabuľky číslo 29 si vieme rozdeliť na báze hrubej mesačnej mzdy zamestnancov na tri vrstvy a to nízko príjmovú vrstvu, stredne príjmovú vrstvu a vysokú príjmovú vrstvu. Pokiaľ si ako nízko príjmovú vrstvu určíme obyvateľstvo s príjmom v pásme hrubej mesačnej mzdy do 500 eur, tak v tomto pásme sa nachádza 23,7 percenta obyvateľstva. Ak vrstvu stredného príjmového pásma mesačnej mzdy zadefinujeme od 500,01 eur do 1 200 eur, tak do strednej vrstvy patrí 60 percent ekonomicky aktívneho obyvateľstva. V prípade vysoko príjmovej vrstvy (osoby s hrubou mesačnou mzdou nad 1 200,01 eur) sa nachádza 16,3 percenta obyvateľstva. Z uvedeného je zrejmé, že stredná vrstva tvorí stabilizujúcu funkciu.

Tabuľka č. 30: Príjmová diferenciácia v krajoch Slovenskej republiky za rok 2013 podľa priemernej hrubej nominálnej mesačnej mzdy v eurách

Poradie kraja	Kraj	Priemerná hrubá mesačná mzda
1.	Bratislavský	1 205
2.	Košický	883
3.	Trnavský	860
4.	Žilinský	839
5.	Trenčiansky	821
6.	Banskobystrický	798
7.	Nitriansky	789
8.	Prešovský	736

Zdroj: ŠSTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda podľa druhu vlastníctva*. [cit. 2015-10-2]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.

Tridsiata tabuľka značí, že najvyššiu priemernú hrubú nominálnu mesačnú mzdu mali v roku 2013 obyvatelia Bratislavského kraja (1 205 eur), čo je dané tým, že sa v ňom nachádza najviac zamestnávateľov, najviac pracovných miest, najvyššie náklady na život. Naopak, najnižšiu priemernú hrubú nominálnu mesačnú mzdu sme zachytili v Prešovskom kraji (736 eur), v ktorom je aj najvyššia nezamestnanosť. Rozdiel medzi mzdou v Bratislavskom kraji a mzdou v Prešovskom kraji je 469 eur.

3.15 Dostupnosť bývania

Na dostupnosť bývania dokážeme nazerať viacerými spôsobmi. Najjednoduchšou metódou je porovnanie cien nehnuteľností a výšky hrubých miezd. Ďalším spôsobom je zakomponovanie vplyvu dostupnosti úverov prostredníctvom výšky úrokových sadzieb a výšky úveru voči trhovej cene nehnuteľnosti. Koncept dostupnosti nehnuteľností používa Americká asociácia realitných kancelárií už niekoľko desaťročí. Dostupnosť je v tomto indexe chápaná ako kombinácia ceny nehnuteľnosti, výšky príjmu domácnosti a výšky nákladov na hypotekárny úver.

Dáta Európskeho štatistického úradu nám hovoria o tom, že v roku 2012 žilo 27,2 percent obyvateľstva 28 krajín Európskej únie v obydli obývanom vlastníkom, ktoré bolo zadĺžené hypotékou. Viac ako sedem z desiatich obyvateľov EÚ 28 žilo v obydli obývanom vlastníkom, 18,5 percent žilo v obydli s nájomným za trhovú cenu a 10,9 percenta žilo v obydli so zníženým nájomným alebo mali ubytovanie zadarmo. Čo sa týka cenovej dostupnosti, 11,2 percenta obyvateľov 28 krajín Európskej únie bývalo v domácnostiach, ktoré minuli 40 percent a viac svojho príjmu na bývanie.

Odborný bankový časopis Biatec, ktorý je vydávaný Národnou bankou Slovenska v januárovom čísle 2014 uviedol v článku s názvom *Niektoré možnosti hodnotenia úrovnícien* od Mikuláša Cára, že hodnoty cien bývania v rámci 38 sledovaných krajín sa pohybujú od výšky 965 eur za meter štvorcový až po sumu 38 774 eur za meter štvorcový. Slovenská republika za umiestnila z pozorovaných 38 krajín na dvadsiatom deviatom mieste s priemernou cenou 2 244 eur za meter štvorcový. Z daného porovnania vyplynulo, že ceny nehnuteľností na bývanie na Slovensku patria skôr k tým nižším v Európskej únii.

Internetový portál www.investujeme.sk v auguste 2014 informoval o tom, že Index dostupnosti bývania na Slovensku vykazuje historicky najvyššie hodnoty, k čomu prispeli klesajúce úrokové sadzby hypotekárnych úverov, znižujúce sa ceny nehnuteľností aj rast miezd. Informácie portálu hovoria aj o tom, že priemerný Slovák si v dnešnej dobe môže na hypotéku dovoliť kúpiť až dvojnásobne väčší byt ako pred šiestimi rokmi. Oproti krízovému obdobiu sa totižto situácia silno zmenila. Kým od roku 2006 do roku 2008 sa zvyšovali ceny nehnuteľností o 40 percentuálnych bodov rýchlejšie ako mzdy a ročná percentuálna miera nákladov nových úverov na bývanie mala v roku 2008 úroveň 6,4 percenta, nasledujúci pokles cien nehnuteľností a nárast platov v priemere o 20 percentuálnych bodov tento vývoj zvrátil. Zdenko Štefanides, hlavný ekonóm VÚB banky k tejto situácii dodal, že práve pokles úrokových sadzieb sa na celkovom zlepšení Indexu dostupnosti bývania od roku 2008 podieľa približne polovicou.⁴¹

K hlavným cieľom novej Štátnej bytovej politiky do roku 2020 patrí zvyšovanie dostupnosti bývania, podpora nájomného bývania, ale aj obnova bytového fondu v bytových a rodinných domoch. Len na škodu veci je, že danej problematike a danému indexu sa v prostredí Slovenskej republiky nikto okrem bankových analytikov nevenuje.

3.16 Nedostatok potravín

Nedostatkom potravín a hladom v súčasnosti na svete trpí viac ako 800 miliónov ľudí. Hoci sa celkový počet ľudí trpiacich hladom v posledných rokoch znížil, vo viacerých, zväčša afrických štátoch, je situácia stále veľmi závažná. Napríklad v africkom regióne Sahel hladuje skoro 20 miliónov ľudí a viac ako 5 miliónov detí trpí akútnou podvýživou. Potravinové problémy majú aj ďalšie regióny západnej Afriky, konkrétne

⁴¹ APOLEN, P. 2014. *Môžeme si dovoliť 2 X väčší byt ako v roku 2008*. [cit. 2015-15-2]. Dostupné na internete: <<http://www.investujeme.sk/slovak-si-dnes-moze-dovolit-dvakrat-vacsi-byt-ako-v-roku-2008/>>.

Libéria, Guinea a Sierra Leone z dôvodu epidémie eboly. Táto ohrozuje zber úrody a spôsobuje zvyšovanie cien potravín. Situáciou by mali byť ohrozené najmä plodiny pestované na predaj a to palmový olej, kakao a kaučuk. Do západnej Afriky na zlepšenie situácie a pomoci krajinám v súčasnosti prúdi 65 tisíc ton potravín. Pre nedostatok potravín vo Venezuele chce venezuelská vláda zaviesť do praxe povinné snímanie odtlačkov prstov pri nákupe základných potravín, čím chce obmedziť pašovanie a ilegálne obohacovanie sa spôsobujúce nedostatok potravín. Taktiež tým chcú zabrániť prílišnému nakupovaniu potravín.

Krajiny Európskej únie problémom nedostatku potravín netrpia, práve naopak majú prebytok potravín a snažia sa podporovať a pomáhať tým krajinám, ktoré sú v núdzi. Portál euroservis.sita.sk uviedol, že Európska únia v roku 2015 poskytne 156 miliónov eur na humanitárnu pomoc africkému regiónu Sahel. Najväčšia časť pomoci je venovaná pre Čad a Mali. Európska komisia už od začiatku roka 2014 poskytla ľuďom, ktorí sú postihnutí sahelskou potravinovou krízou pomoc v hodnote viac ako 350 miliónov eur.

Čo sa týka Slovenskej republiky, tú problém nedostatku potravín nesužuje, avšak trápí sa inými problémami spojenými s potravinami. Jedným z problémov, ktorý uverejnila *Slovenská poľnohospodárska a potravinárska komora* na svojej internetovej stránke je, že domáci sektor výroby potravín čelí neúmernému tlaku obchodných reťazcov, ktoré umelo udržiavajú vysoké ceny slovenských potravín. Vysoká sadzba dane z pridanej hodnoty na potraviny v porovnaní s okolitými štátmi podporuje nákupnú turistiku. Iným problémom, ktorý sa v súvislosti s potravinami na Slovensku vyskytuje je plytvanie potravín. *Organizácia pre výživu a poľnohospodárstvo* spadajúca pod *Organizáciu spojených národov* odhalila, že priemerný Slovák vyhodí denne až pol kilogramu jedla. Predseda Slovenskej poľnohospodárskej a potravinárskej komory Milan Semančík odhaduje plytvanie potravinami na 20 percent, z čoho najviac sa má mrhať jedlom priamo v domácnostiach na úrovni štyridsiatich percent.

3.17 Závery z pozorovania ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky

Po rozanalyzovaní jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia na základe štatistík a výskumných prác môžeme usudzovať, že sme sa dopracovali k zaujímavým výsledkom, ktoré môžeme zhrnúť nasledujúco:

- miera dojčenskej úmrtnosti v Slovenskej republike bola spomedzi 28 krajín Európskej únie v roku 2012 štvrtá najvyššia a o dve promile prekročila priemer krajín EÚ 28;
- tendencia vývoja miery dojčenskej úmrtnosti v Slovenskej republike od roku 2005 do roku 2013 bola priaznivá a za sledované obdobie sa znížila;
- Slovenská republika je kritizovaná zo strany Európskej únie nakoľko nerobí žiadne prieskumy ohľadne zneužívania detí – posledný celoplošný prieskum bol realizovaný v roku 1999;
- následkom kritiky sa uskutočnil v roku 2013 Reprezentatívny výskum prevalencie násilia páchaného na deťoch v SR, z ktorého vyplynulo, že najrozšírenejšie je fyzické týranie detí, po ktorom nasleduje psychické týranie spolu so zanedbávaním;
- Slovenská republika skončila v štatistike z krajín EÚ 28 ako desiaty štát s najnižšou mierou rizika detskej chudoby, pričom na Slovensku je najviac ohrozená veková skupina pri príjmovej chudobe detí do 18 rokov (takmer každé piate dieťa je chudobné);
- samovraždy tínedžerov sa držia pod počtom 20 ročne a na konečnom vyčíslení samovrážd sa podieľajú dvomi percentami;
- od roku 2009 do roku 2013 sa na Slovensku každý rok drogovo liečilo priemerne 300 tínedžerov vo veku 15 až 19 rokov – najviac od závislosti na marihuane a pervitíne;
- pri miere predčasne ukončeného vzdelávania a odbornej prípravy osôb vo veku 18 až 24 rokov spomedzi krajín EÚ 28 sa Slovensko umiestnilo na siedmom mieste s najnižšou mierou za rok 2013;
- od roku 2010 do roku 2013 v oblasti predčasného ukončenia štúdia bol na Slovensku zistený stúpajúci trend;
- v rámci krajín EÚ 28 mala v roku 2013 Slovenská republika šiestu najvyššiu mieru nezamestnanosti, pričom vyššia bola dosahovaná u ženského pohlavia;
- najnižší počet nezamestnaných v roku 2013 na Slovensku mali obyvatelia s dosiahnutým vzdelaním vysokoškolského vzdelania tretieho stupňa;
- v rokoch 2009 až 2013 vývoj zdravotne poistených zamestnancov klesal, naopak od roku 2011 do roku 2013 počet poistencov bez platnej poisťky narástol o 5 000 osôb;
- najvyššie príjmy zo zdravotného poistenia v roku 2013 na Slovensku pochádzali od zamestnávateľov a štátu;

- zisťovanie priemernej týždennej mzdy sa v SR nezrealizuje;
- najvyššie priemerné mzdy sú v odbore informácie a komunikácie, inverzne najnižšie sú v odboroch ubytovacie a stravovacie služby;
- pri miere rizika príjmovej chudoby seniorov mala v roku 2013 Slovenská republika v rámci krajín EÚ 28 túto mieru siedmu najnižšiu;
- v podmienkach Slovenskej republiky sú osoby nad 65 rokov najmenej ohrozenou vekovou skupinou pri príjmovej chudobe;
- z 28 krajín Európskej únie v roku 2010 Slovenská republika mala deviate najnižšie výdavky dôchodcov na zdravie;
- výdavky domácností dôchodcov na zdravotnú starostlivosť v roku 2013 dosiahli priemerne sumu 44,69 eur, pričom výdavky na ovocie a zeleninu boli nižšie tak isto ako aj výdavky na tabak a alkohol;
- v roku 2012 Slovenská republika v počte vražd v krajinách Európskej únie vykázala 10. miesto s najnižším počtom;
- počet objasnených vražd na celkovom počte vražd na Slovensku od roku 2009 po rok 2013 poklesol o 20,3 percentuálneho bodu a v roku 2013 ich bolo 65,4 percent;
- počet dopravných nehôd spôsobených alkoholom sa v roku 2013 v Slovenskej republike podieľal na celkovom počte dopravných nehôd 12,5 percentami a počet ľudí, ktorí prišli o život pri dopravnej nehode spôsobenej alkoholom bol na počte všetkých usmrtených pri dopravných nehodách 10,3 percent;
- pri príjmovej nerovnosti poberali muži vyššie mzdy ako ženy;
- rozdiely v príjmoch boli aj pri vekových skupinách – najmenej zarábali osoby do veku 19 rokov a najviac osoby vo veku 30 až 34 rokov;
- prejavila sa aj príjmová diferenciácia v rámci krajov SR – najväčšie príjmy boli v Bratislavskom kraji a najnižšie v Košickom (rozdiel bol až 736 eur);
- pri dostupnosti bývania sa Slovenská republika v roku 2013 z pozorovaných 38 krajín umiestnila na 29. mieste, pričom cena za meter štvorcový patrila k nižším;
- v súčasnosti Index dostupnosti bývania dosahuje na Slovensku najvyššie hodnoty v histórii a priemerný Slovák si vďaka poklesu cien nehnuteľností, poklesu úrokových mier na hypotékach a nárastu miezd dokáže kúpiť dvojnásobne väčší byt ako pred šiestimi rokmi;

- nedostatkom potravín Slovenská republika netrpí, avšak potravinové problémy tu jestvujú v podobe plytvania potravín – priemerný Slovák vyhodí denne až pol kilogramu jedla.

Jednotlivé ukazovatele Indexu sociálneho zdravia dokážeme porovnať v rámci krajín aj s hrubým domácim produktom. Môžeme sledovať napríklad, že kým reálny hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa bol na Slovensku z krajín EÚ 28 ôsmy najnižší, miera rizika chudoby u detí a senioroch patrila k nižším rovnako ako aj náklady na zdravotnú starostlivosť u domácností dôchodcov. Naopak miera nezamestnanosti patrila k najvyšším.

Je zaujímavé porovnávať jednotlivé ukazovatele v jednotlivých krajinách, pričom ale narážame aj na nedostatky, ktorými sú nedostatočné štatistiky v jednotlivých krajinách, ale aj na Slovensku. V Slovenskej republike chýbajú napríklad štatistiky drogových závislostí, dostupnosti bývania, priemernej týždennej mzdy. Zároveň by bolo nutné poznať konkrétne oblasti, ktoré by mali byť určujúce pri jednotlivých ukazovateľoch Indexu sociálneho zdravia. Tieto oblasti sme nenašli v žiadnej dostupnej literatúre venujúcej sa indexu.

Záver

Hlavným cieľom našej predkladanej diplomovej práce bolo preskúmanie Indexu sociálneho zdravia v podmienkach Slovenskej republiky s akcentom na jednotlivé ukazovatele, z ktorých je index zložený. Pomocou štatistických údajov a výskumných správ sa nám podarilo dopracovať k výsledkom v uvedenej problematike.

Začiatkom práce sme uviedli, že najznámejšou veličinou používanou na zisťovanie miery výkonnosti ekonomiky je hrubý domáci produkt, ktorý zobrazuje množstvo konečnej produkcie, ktorá sa vyrobí na území určitej krajiny bez ohľadu na to, kto je vlastníkom výrobných faktorov. Taktiež je nutné uviesť, že hrubý domáci produkt je dlhodobo považovaný ľuďmi za ústredný ukazovateľ ekonomického a sociálneho pokroku. Práve preto informácie o jeho výške a zmenách majú vplyv na správanie všetkých ekonomických subjektov.

Pri špecifikovaní metód výpočtu hrubého domáceho produktu sme detailnejšie popísali a definovali postupy výpočtu pri troch metódach, ktoré existujú. Jednalo sa o produkčnú (tovarovú) metódu, dôchodkovú metódu a výdavkovú (spotrebnú) metódu.

Zisťovaním postavenia Slovenskej republiky v 28 krajinách Európskej únie na základe hrubého domáceho produktu sme dospeli k nasledovným výsledkom:

- Slovenská republika skončila v roku 2013 na ôsmom mieste s najnižším reálnym hrubým domácim produktom na jedného obyvateľa 9 500 eur;
- reálny hrubý domáci produkt na jedného obyvateľa v Slovenskej republike v roku 2013 zaznamenal nižšiu hodnotu ako bol priemer všetkých krajín EÚ 28.

Pri sledovaní vývoja HDP v podmienkach Slovenskej republiky sa nám podarilo preukázať, že:

- výška reálneho hrubého domáceho produktu na jedného obyvateľa od roku 2009 po rok 2013 neustále rástla;
- za sledované 5 ročné obdobie vzrástol o 900 eur na osobu;
- z roku 2012 na rok 2013 narástol reálny HDP na jedného obyvateľa o 100 eur.

Napriek tomu, že HDP je najzaužívanejší ukazovateľ ekonomickej výkonnosti, množstvo ľudí poukazuje na jeho nedostatky a spochybňuje ho. Demonštrujú najmä nedostatok odrážania komplexných zmien týmto indikátorom v oblasti blahobytu spoločnosti. Hlavné nedostatky HDP sú vyjadrované ako zanedbávanie sociálneho hľadiska, opomínanie životného prostredia, ignorovanie čiernej ekonomiky a voľného

času. Reakciou na nedostatky hrubého domáceho produktu je vznik nových alternatívnych ukazovateľov, ktoré zahŕňajú v sebe indikátory kvality života, blahobytu spoločnosti, ale aj sociálne, ekonomické a environmentálne indikátory. Známe alternatívne meratele charakterizované v prvej kapitole sú Čistý ekonomický blahobyť, Pravý ekonomický rozvoj, Index ľudského rozvoja, Index ľudského utrpenia, Index ekonomickej slobody, Index konkurencieschopnosti ekonomík, Index šťastnej planéty a mnohé ďalšie.

Pre možnosť analyzovania jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia sme si charakterizovali vznik a charakteristiky Indexu sociálneho zdravia.

Taktiež sme si uviedli jednotlivé ukazovatele Indexu sociálneho zdravia a ich rozdelenie do skupín.

Záverom prvej kapitoly sme poukázali na dôležitosť Indexu sociálneho zdravia, nakoľko dokáže získať logicky zladené správy, pochopiť vývoj situácie, rýchlo identifikovať a reagovať na sociálny úpadok a porovnávať údaje medzi regiónmi.

Z preskúmania jednotlivých ukazovateľov Indexu sociálneho zdravia podloženej štatistickými údajmi a výskumnými prácami sme dospeli k zaujímavým výsledkom. Pri ukazovateli dojčenská úmrtnosť sme zistili, že tendencia vývoja miery dojčenskej úmrtnosti v Slovenskej republike od roku 2005 do roku 2013 bola priaznivá a za sledované obdobie sa znížila. Pri miere príjmovej chudoby sú najohrozenejšou skupinou deti, pričom v priemere každé piate dieťa v podmienkach Slovenskej republiky je chudobné. U zneužívania detí sme sa dopracovali k Reprezentatívnemu výskumu prevalencie násillia páchaného na deťoch v Slovenskej republike, z ktorého vyplynulo, že najrozšírenejšie je fyzické týranie detí, po ktorom nasleduje psychické týranie spolu so zanedbávaním. Ukazovateľ samovraždy tínedžerov hovorí o počte pod 20 samovrážd ročne. Tieto samovraždy tínedžerov sa na konečnom vyčíslení samovrážd podieľajú dvomi percentami. Drogovo sa lieči na Slovensku ročne priemerne 300 tínedžerov vo veku 15 až 19 rokov. Najčastejšie sa liečia od závislosti na marihuane a pervitíne. V oblasti predčasného ukončenia štúdia bol v rokoch 2010 až 2013 stúpajúci trend. Okrem viacerých pozorovaných oblastí pri nezamestnanosti sme dospeli aj k výsledku, že najnižší počet nezamestnaných v roku 2013 na Slovensku mali obyvatelia s dosiahnutým vzdelaním vysokoškolského vzdelania tretieho stupňa. Pri zdravotnom poistení, sme sa dopracovali k informáciám, že v rokoch 2009 až 2013 vývoj zdravotne poistených zamestnancov klesal a naopak od roku 2011 do roku 2013 počet poistencov bez platnej poistky narástol o 5 000 osôb. Najvyššie príjmy zo zdravotného poistenia v roku 2013 na Slovensku pochádzali od zamestnávateľov a štátu. Pri ukazovateli priemernej týždennej mzdy sme uplatňovali

a skúmali priemernú mesačnú mzdu, nakoľko zisťovanie priemernej týždennej mzdy sa v SR nerealizuje. Najvyššie priemerné mzdy boli zaznamenané v odbore informácie a komunikácie. Inverzne najnižšie sú v odboroch ubytovacie a stravovacie služby. Pri miere rizika príjmovej chudoby seniorov sme sa dopracovali k výsledku, že osoby nad 65 rokov v podmienkach Slovenskej republiky sú najmenej ohrozenou vekovou skupinou pri príjmovej chudobe. Výdavky domácností dôchodcov na zdravotnú starostlivosť dosahujú priemerne sumu 44,69 eur, pričom výdavky na ovocie a zeleninu sú nižšie tak isto ako aj výdavky na tabak a alkohol. Pri ukazovateli vraždy sme sa dopracovali k zisteniu, že počet objasnených vražd na celkovom počte vražd na Slovensku od roku 2009 po rok 2013 poklesol o 20,3 percentuálneho bodu a v roku 2013 ich bolo 65,4 percent. Pri smrteľných dopravných nehodách spôsobených alkoholom sme zistili, že počet dopravných nehôd spôsobených alkoholom sa v roku 2013 v Slovenskej republike podieľal na celkovom počte dopravných nehôd 12,5 percentami a počet ľudí, ktorí prišli o život pri dopravnej nehode spôsobenej alkoholom bol na počte všetkých usmrtených pri dopravných nehodách 10,3 percent. U príjmovej nerovnosti sme skúmali viacej oblastí ako napríklad vekové skupiny, pohlavie, ale aj územia SR. Pri dostupnosti bývania, Index dostupnosti bývania dosahuje na Slovensku najvyššie hodnoty v histórii a priemerný Slovák si vďaka poklesu cien nehnuteľností, poklesu úrokových mier na hypotékach a nárastu miezd dokáže kúpiť dvojnásobne väčší byt ako pred šiestimi rokmi. Ukazovateľ nedostatok potravín je v podmienkach Slovenskej republiky nerelevantný, nakoľko netrpí touto hrozbou.

Zoznam použitej literatúry

1. Knihy / Monografie

1. HONTYOVÁ, K. 2006. *Moderné prístupy k fungovaniu súčasných trhových ekonomík*. Bratislava : Vydavateľstvo ŠEVT, 2006. 95 s. ISBN 978-80-88707-74-5.
2. LISÝ, J. a kol. 2013. *Makroekonomická rovnováha a nerovnováha : teoretické a praktické problémy*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 2013. 207 s. ISBN 978-80-8078-588-8.
3. LISÝ, J. 1999. *Výkonnosť ekonomiky a ekonomický rast*. 1. vyd. Bratislava : Iura Edition, 1999. 108 s. ISBN 80-88715-55-5.
4. MARTINCOVÁ, M. 2006. *Úvod do štúdia trhovej ekonomiky*. Bratislava : Vydavateľstvo ŠEVT, 2006. 98 s. ISBN 978-80-88707-82-0.
5. ONDREJKOVIČ, P. 2009. *Sociálna patológia*. Bratislava : Vydavateľstvo SAV, 2009. 553 s. ISBN 978-80-224-1074-8.

2. Elektronické dokumenty

1. ALLIANZ SLOVENSKÁ POISŤOVŇA: *Každú desiatu smrteľnú autonehodu spôsobí alkohol*. [online]. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.allianzsp.sk/kazdu-desiatu-smrtelnu-autonehodu-sposobi-alkohol>>.
2. APOLEN, P. 2014. *Môžeme si dovoliť 2 X väčší byt ako v roku 2008*. [online]. [cit. 2015-15-2]. Dostupné na internete: <<http://www.investujeme.sk/slovak-si-dnes-moze-dovolit-dvakrat-vacsi-byt-ako-v-roku-2008/>>.
3. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *HDP na jedného obyvateľa – výročné dáta*. [online]. [cit. 2014-8-10]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
4. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava podľa pohlavia*. [online]. [cit. 2015-21-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
5. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Príjem a životné podmienky : Osoby ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením podľa veku a pohlavia*. [online]. [cit. 2015-14-1].

- Dostupné na internete:
<<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
6. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Tabuľky politiky EÚ : Indikátory Európy 2020 : Predčasne ukončené vzdelávanie a odborná príprava podľa pohlavia*. [online]. [cit. 2015-21-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
 7. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Trh práce : Zamestnanosť a nezamestnanosť : Miera nezamestnanosti podľa pohlavia a vekovej skupiny – ročný priemer, %*. [online]. [cit. 2015-8-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
 8. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Úmrtnosť : Dojčenská miera úmrtnosti*. [online]. [cit. 2015-2-1]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
 9. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Zločiny a trestné súdnictvo : Zločiny zaznamenané políciou*. [online]. [cit. 2015-5-2]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
 10. EURÓPSKY ŠTATISTICKÝ ÚRAD: *Životné podmienky a blahobyť : Štruktúra výdavkov na spotrebu podľa sociálno-ekonomickej kategórie referenčnej osoby*. [online]. [cit. 2015-1-2]. Dostupné na internete: <<http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>>.
 11. FORDHAM INSTITUTE FOR INNOVATION IN SOCIAL POLICY: *2003 Index of Social Health : Monitoring the Social Well-Being of the Nation*. [online]. [cit. 2014-25-11]. Dostupné na internete: <http://www.fordham.edu/images/Graduate_Schools/GSSS/2003%20Index%20of%20Social%20Health.doc>.
 12. *How do we measure "standard of living"?*. [online]. [cit. 2014-2-12]. Dostupné na internete: <<https://www.bostonfed.org/education/ledger/ledger03/winter/measure.pdf>>.
 13. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Ročenka dopravnej nehodovosti 2009-2013*. [online]. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?rocenkaSR>>.
 14. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Ročenka dopravnej nehodovosti 2014*. [online]. [cit. 2015-8-2]. Dostupné na internete: <<http://www.minv.sk/?rocenkaSR>>.

15. MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Štatistika kriminality v Slovenskej republike za rok 2013*. [online]. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <http://www.minv.sk/swift_data/source/policia/statistiky/2013/12_december/2_statistika_podla_nazvov_tc_2_31.12.2013.csv>.
16. NADÁCIA F.A.HAYEKA: *Index ekonomickej slobody 2013*. [online]. [cit. 2014-27-10]. Dostupné na internete: <<http://www.hayek.sk/index-ekonomickej-slobody-2013/>>.
17. *Národná stratégia na ochranu detí pred násilím*. [online]. [cit. 2015-7-1]. 28 s. Dostupné na internete: <<http://www.employment.gov.sk/files/slovensky/ministerstvo/narodne-koordinacne-stredisko/narodna-strategia-ochranu-deti-pred-nasilim.pdf>>.
18. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2009*. [online]. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2009/zs1005.pdf>>.
19. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2010*. [online]. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2010/zs1005.pdf>>.
20. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2011*. [online]. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2011/zs1005.pdf>>.
21. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2012*. [online]. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2012/zs1005.pdf>>.
22. NÁRODNÉ CENTRUM ZDRAVOTNÍCKYCH INFORMÁCIÍ: *Samovraždy a samovražedné pokusy v SR 2013*. [online]. [cit. 2015-16-1]. Dostupné na internete: <<http://www.nczisk.sk/Documents/publikacie/2013/zs1005.pdf>>.
23. OXFORD INDEX: *Human Suffering Index*. [online]. [cit. 2014-27-10]. Dostupné na internete: <<http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oi/authority.20110803095950827>>.
24. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Demografická bilancia, základné ukazovatele, miery(SR, oblasti, kraje, okresy, mesto, vidiek): Dojčenská úmrtnosť; Miera dojčenskej úmrtnosti*. [online]. [cit. 2015-4-1]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.

25. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Hrubý domáci produkt podľa zložiek výdavkov v mil. EUR bežných cien, indexy*. [online]. [cit. 2014-23-10]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
26. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Charakteristiky vývoja obyvateľstva: Dojčenská úmrtnosť (zomretí do 1 roka veku na 1000 živonarodených.)*. [online]. [cit. 2015-2-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
27. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Kriminalita*. [online]. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
28. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Miera evidovanej nezamestnanosti*. [online]. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.
29. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Miera nezamestnanosti podľa vzdelania a pohlavia v %*. [online]. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
30. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Násilné a majetkové trestné činy*. [online]. [cit. 2015-6-2]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.
31. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Nezamestnaní podľa vzdelania a pohlavia v tis. osobách*. [online]. [cit. 2015-9-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
32. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Peňažné príjmy a výdavky súkromných domácností*. [online]. [cit. 2015-2-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
33. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Priemerná hrubá nominálna mesačná mzda podľa druhu vlastníctva*. [online]. [cit. 2015-10-2]. Dostupné na internete: <<http://datacube.statistics.sk/TM1WebSK/TM1WebLogin.aspx>>.
34. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Priemerná nominálna mesačná mzda zamestnanca v EUR, Sk, indexy*. [online]. [cit. 2015-26-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
35. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Príjmy a životné podmienky domácností (EU SILC)*. [online]. [cit. 2015-14-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.

36. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Štruktúra priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca podľa vekových skupín v EUR, Sk, %*. [online]. [cit. 2015-10-2]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
37. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Štruktúra priemernej nominálnej mesačnej mzdy zamestnanca podľa vzdelania v EUR, Sk, %*. [online]. [cit. 2015-26-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
38. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Tvorba hrubého domáceho produktu a jeho zložiek v mil. EUR bežných cien, indexy*. [online]. [cit. 2014-20-10]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
39. ŠTATISTICKÝ ÚRAD SR: *Zdravotné poistenie*. [online]. [cit. 2015-24-1]. Dostupné na internete: <http://www.statistics.sk/pls/elisw/casovy_Rad.procDlg>.
40. THE NEW YORK TIMES: *Marc L. Miringoff, 58, Measurer of Social Health, Dies*. [online]. [cit. 2014-25-11]. Dostupné na internete: <<http://www.nytimes.com/2004/03/06/nyregion/06MIRI.html>>.
41. ÚRAD VEREJNÉHO ZDRAVOTNÍCTVA SLOVENSKEJ REPUBLIKY: *Týranie detí*. [online]. [2015-6-1]. Dostupné na internete: <http://www.uvzsr.sk/index.php?option=com_content&view=article&id=370:tyranie-deti&catid=63:deti-a-mlade&Itemid=70>.
42. *Ústava Slovenskej republiky*. 52 s. [online]. [cit. 2015-24-1]. Dostupné na internete: <https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/zd_ustava_20150115.pdf>.
43. ÚSTREDIE PRÁCE, SOCIÁLNYCH VECÍ A RODINY: *Nezamestnanosť - mesačné štatistiky*. [online]. [cit. 2015-12-1]. Dostupné na internete: <http://www.upsvar.sk/buxus/generate_page.php?page_id=374518>.
44. *Využívanie skrytých pravidiel ekonomických tried pri tvorbe udržateľných komunit*. [online]. [cit. 2014-29-11]. 24 s. Dostupné na internete: <http://www.socreform.sk/docs/files/skryt_pravidla.pdf>.

3. Príspevok v zborníku na CD-ROM

1. LISÝ, J. 2010. Nedostatky a nedokonalosti merania výkonnosti ekonomiky. In *Makroekonomické aspekty cyklického vývoja európskych ekonomík v podmienkach znalostnej ekonomiky : Elektronický zborník príspevkov z vedeckého seminára* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2010, s. 1-7. ISBN 978-80-225-3139-9.

2. LISÝ, J. 2012. Otázniky nad významom HDP a možnosťami alternatívnych makroekonomických ukazovateľov. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 1-9. ISBN 978-80-225-3476-5.
3. MUCHOVÁ, E. 2012. Nové prístupy k meraniu blahobytu a výkonnosti. In *Sociálny rozvoj a kvalita života v kontexte makroekonomickej nerovnováhy* [CD-ROM]. Bratislava : Národohospodárska fakulta Ekonomickej univerzity – Katedra sociálneho rozvoja a práce, 2012, s. 395-400. ISBN 978-80-225-3398-0.
4. POLÁKOVÁ, Z. 2012. Nad rámec HDP – nové meradlá pre novú ekonomiku. In *International Scientific Conference for Doctoral Students and Young Researchers – EDAMBA 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonóm, 2012, s. 934-942. ISBN 978-80-225-3549-6.
5. RUBISOVÁ, M. 2012. Merania výkonnosti ekonomiky a sociálneho blahobytu – alternatívne prístupy voči HDP. In *Ekonomická teória a ekonomická realita : ETER 2012* [CD-ROM]. Bratislava : Ekonomická univerzita v Bratislave – Katedra ekonomickej teórie, 2012, s. 1-6. ISBN 978-80-225-3476-5.

4. Výskumné správy

1. BODNÁROVÁ, B. a kol. 2005. *Medzigeneračná reprodukcia chudoby : Sekundárne analýzy teoretických konceptov a empirických zdrojov*. Bratislava : Stredisko pre štúdium práce a rodiny, 2005. s. 40. [online]. [cit. 2015-14-1]. Dostupné na internete: <http://www.sspr.gov.sk/IVPR/images/IVPR/pdf/2005/rodina/Medzigen_repro_chudoby_1.pdf>.
2. EURÓPSKÉ MONITOROVACIE CENTRUM PRE DROGY A DROGOVÚ ZÁVISLOSŤ. 2014. *Európska správa o drogách : Trendy a vývojové zmeny*. Luxemburg : Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2014. 80 s. ISBN 978-92-9168-709-1.
3. KRIŠKOVÁ, D. 2014. *Štruktúra miezd v SR 2013*. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014. 147 s. ISBN 978-80-8121-318-2.
4. VLAČUHA, R. – KOVÁČOVÁ, Y. 2014. *EU SILC 2013 Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2014. 28 s. ISBN 978-80-8121-314-4.